

Immi Ilomäki, Chantal Tuominen

Sosionomin kompetenssien merkitys lastensuojelun sijaishuollossa

Fokusryhmähaastattelu opiskelijoiden kokemuksista

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

18.8.2024

Tekijä	Immi Ilomäki, Chantal Tuominen
Otsikko	Sosionomin kompetenssien merkitys lastensuojelun sijaishuollossa. Fokusryhmähaastattelu opiskelijoiden kokemuksista.
Sivumäärä	53 sivua + 2 liitettä
Aika	18.8.2024
Tutkinto	Sosionomi
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaajat	Lehtori Elina Savolainen Lehtori Katja Ihamäki
<p>Opinnäytetyössä tarkastellaan Metropolia ammattikorkeakoulun (AMK) sosionomiopiskelijoiden kokemuksia on sosionomin kompetenssien toteutumisesta lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä ja mitä on keskeisintä opettaa lastensuojelun kursseilla.</p> <p>Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Tämän opinnäytetyön tuloksia käytetään apuna lastensuojelun kurssien kehittämisessä.</p> <p>Opinnäytetyön aineisto kerättiin fokusryhmähaastattelulla. Haastatteluun osallistui sosionomiopiskelijoita, jotka ovat työskennelleet sijaishuollossa. Aineisto analysoitiin teorialähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen. Teoreettisen viitekehityksen muodostivat sosiaalipedagogiikka (esim. Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Nivala & Rynänen 2019) ja sosionomin työelämänosaamista kuvaavat kompetenssit (SOAMK). Tässä opinnäytetyössä painotus on kolmessa kompetenssissa: asiakastyön osaamisessa, eettisessä osaamisessa sekä palvelujärjestelmäosaamisessa.</p> <p>Aineistosta kävi ilmi, että sijaishuollossa arkipäiväinen työ koostuu moninaisista taustoista tulevien lasten arjen jakamisesta. Tulokset osoittivat, että opiskelijoiden mielestä tärkeä osaamisen painopiste on moniammatillinen yhteistyö sekä eettinen ymmärrys sijaishuollon kokonaisuudesta, erityisesti dokumentaatiosta. Lisäksi vähintään peruskäsitys traumatietoisuudesta on tarpeen. Haastatteluaineistossa tulee esiin henkilökohtaisten ja ammatillisten rajojen tärkeys sekä selkeiden ja eettisesti kestävien rakenteiden olemassaolo yksiköissä. Haastateltavat nostivat esiin kehitysideoita, joiden avulla voitaisiin kehittää lastensuojelun kursseja. Moniammatillisuus, eettinen kirjaaminen ja dokumentointi, omien ja lapsen rajojen kunnioittaminen sekä työhyvinvointi koettiin keskeisiksi opetettaviksi teemoiksi.</p>	
Avainsanat	Sosiaalipedagogiikka, sijaishuolto, kompetenssit

Author	Immi Ilomäki, Chantal Tuominen
Title	Social Servants Competencies Working in Foster Care. Focus Group Interview on Social Services Students experiences.
Number of Pages	53 pages + 2 appendices
Date	18.8.2024
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Instructors	Katja Ihamäki, Lecturer Elina Savolainen, Lecturer
<p>The aim of this Bachelor's thesis is to clarify the needs of social services students working in the field of foster care. How does education train students to face the demands of working life?</p> <p>The study was a commissioned work and conducted in co-operation with the Degree Programme in Social Services of Metropolia University of Applied Sciences. This is research-based development work, and the results of the study will be used in developing courses related to foster care.</p> <p>Data for this study was gathered by a focus group interview. Students participating in the discussion had been working in foster care homes. The data was analyzed by using theory driven content analysis. The theoretical frame consisted of Social pedagogy. As a theoretical tool, we used the competences of the degree programme, concentrating on client work, ethics and knowledge of the welfare system competences.</p> <p>Our data demonstrated that working in foster care means sharing the placed child's everyday life with children from diverse backgrounds. The results showed the necessity to focus on ethical know-how throughout the foster care process, especially in documentation, multiprofessional skills, and at least basic knowledge of trauma informed care. The participants underlined the need for personal and professional boundaries and the importance of clear and ethical structures of a foster care unit as a working place. Students found various aspects for developing and deepening the foster care study courses, for example occupational well-being.</p>	
Keywords	Social Pedagogy, Foster Care, Competency

Sisällys

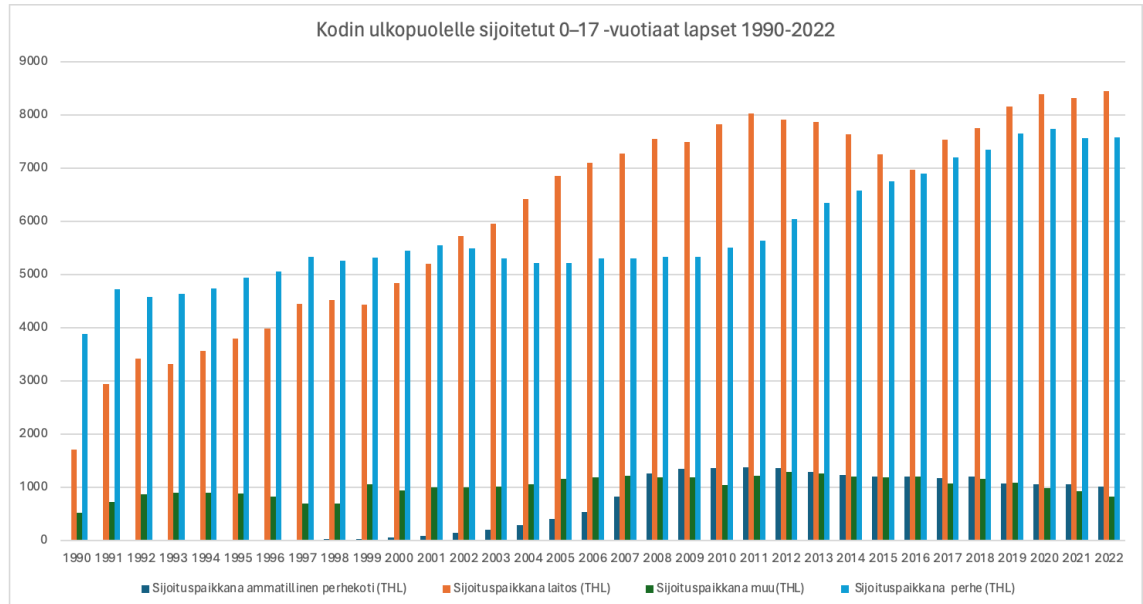
1	Johdanto	1
2	Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinto yhteistyökumppanina	3
3	Lastensuojelun sijaishuolto sosionomiopiskelijan työpaikkana	4
3.1	Sijaishuolto	5
3.2	Sijaishuoltoa koskeva lainsäädäntö ja sosiaalialan ammattioikeudet	6
3.3	Tavoitteena ammatillinen työ ja lapsilähtöinen laitoshoido	7
4	Sosiaalipedagogiikka ja sosionomin kompetenssit	9
4.1	Sosiaalipedagogiikka ammatillisuuden perustana	9
4.2	Sosionomin kompetenssit työelämäosaamisena	11
5	Opinnäytetyön toteutus	14
5.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	15
5.2	Aineisto ja menetelmät: opiskelijoiden fokusryhmähaastattelu	15
5.3	Teorialähtöinen sisällönanalyysi	18
5.4	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	20
6	Tulokset	22
6.1	Sosiaalipedagogiikka sijaishuollossa	23
6.2	Asiakastyönosaaminen	24
6.3	Eettinen osaaminen	27
6.4	Palvelujärjestelmäosaaminen	31
6.5	Opiskelijoiden tarpeet ja kehitystarpeet	38
7	Johtopäätökset	43
8	Pohdinta	46
	Lähteet	49
	Liitteet	
	Liite 1. Haastateltavan esitietolomake	
	Liite 2. Teemahaastattelurunko	

1 Johdanto

Lastensuojelu tapahtuu yleensä paineen alla: asianomaiset lapset ja heidän lähipiirinsä, julkisuus, velvoittava lainsäädäntö ja eettiset kysymykset luovat vaativan mutta myös palkitsevan toimintaympäristön (esim. Lähde 2024). Ala tarvitsee osaavia ja koulutettuja toimijoita, jotka sitoutuvat pitkäjänteiseen työhön lasten suojelemiseksi (esim. Talentia 2023).

Lastensuojelun sijaishuollossa oli vuonna 2022 sijoitettuna noin 19 000 lasta kodin ulkopuolelle, pääosin perheisiin ja eritasoisiin laitoksiin. Sijoitusten pituudet vaihtelevat viikoista 18 vuoteen. (THL tilastoraportti 24/2023.) Eniten (noin 8500) lapsia on sijoitettu erilaisiin laitoksiin, seuraavaksi eniten (noin 7500) perheisiin. Ammatillisissa perhekodeissa ja muissa paikoissa molemmissa on sijoitettuna vajaa tuhat lasta. Tietoa vuosilta 2023 ja 2024 ei ole saatavilla. (Sotkanet.fi 2024.)

Taulukko 1. KODIN ULKOPUOLELLE SIJOITETUT 0–17 –VUOTIAAT LAPSET VUOSINA 1990–2022 (SOTKANET.fi 2024).

Sijaishuollossa työskentelee tuhansia työntekijöitä ja alalla on jatkuva tarve koulutusta henkilökunnasta ja osaajista (esim. Talentia 2023; ks. Lastensuojelun keskusliiton blogisarja Anna ääni lapselle-blogisarja). Sosiaalialan opiskelijat työllistyvät sijaishuol-
 lon tehtäviin jo opiskeluvaiheessa, kun aikaisemmin “lastensuojelun syvään päätyyn”
 vaadittiin kokemusta. Toisaalta sijaisten työsuhteet ovat määräaikaista, koska alalle

vaaditaan tutkinto ja Valviran myöntämät ammattihenkilön oikeudet. Opiskelijana ja sijaisena on harvoin oikeutettu esimerkiksi työnohjaukseen, ja työterveyshuollon palvelut voivat olla rajoitetumpia, joten opiskelija saattaa jäädä oman itsensä varaan vaativassa työssä.

Kuten muillakin sosiaalialan työpaikoilla, lastensuojelussa kaikkien osapuolien etu olisivat pitkät työsuhteet ja jatkuvuus. Työtä tehdään moniammatillisissa yhteisöissä, ja olennaisen tärkeää on toimiva yhteistyö lasten perheiden kanssa. Koulu, terveyden- ja sairaanhoito sekä lapsen elämän erilaiset sidosryhmät rikastavat työtä, mutta samalla vaativat asioiden sanoittamista ja lapsen tarpeiden tarkkaa yksilöllistä tunnistamista ja oikea-aikaisuutta.

Tämä tutkielma on Metropolia ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinto-ohjelman tilaustyö. Tavoitteena on tutkia sitä, millaisia kokemuksia sosionomiopiskelijoilla on sosionomin kompetenssien toteutumisesta lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä ja mitä on keskeisintä opettaa lastensuojelun kursseilla. Tilaajan toiveesta näihin kysymyksiin etsitään vastausta lastensuojelun sijaishuollossa työskennelleiltä sosionomiopiskelijoilta haastattelemalla. Osallistujilla on kokemuksellista tietoa siitä, miten oppilaitos voisi tarjota parempia valmiuksia sijaishuollon kentälle. Työtä käytetään lastensuojelun opetuksen kehittämiseen.

Teoreettisena viitekehyksenä opinnäytetyössä toimii sosiaalipedagogiikka, sillä Metropolia ammattikorkeakoulussa sosionomin ammattitaidon perustana on sosiaalipedagoginen työote ja eettinen osaaminen. Sosiaalipedagogisessa työssä lähtökohtana on yksilöiden ja yhteisöjen osallisuuden sekä toimijuuden tukeminen. Sosiaalipedagogisella työllä pyritään ennaltaehkäisemään yhteiskunnallista eriarvoisuutta sekä syrjäytymistä. (Metropolian sosionomi (AMK) -tutkinnon opetussuunnitelma 2023). Opinnäytetyön tekijät valmistuvat sosionomiksi. Tulevina sosionomeina työtä tulee ohjaamaan sosiaalipedagoginen työote.

Sosionomin työelämäosaaminen koostuu kuudesta kompetenssista, joiden avulla tässä työssä tarkastellaan sijaishuollon työn osaamisvaatimuksia. Ammattikorkeakoulutasoisena aikaisempaa tutkimusta sosionomin kompetensseista löytyy esimerkiksi osaamisen ja asiakasturvallisuuden näkökulmasta (Helminen & Juujärvi & Rinne & Koivisto & Rusi 2020), ammattiroolin kehittämisen näkökulmasta (Järvenpää 2019) sekä työnantajan tarpeiden näkökulmasta (Mattila 2020). Sosionomin roolia sijaishuollossa on myös tarkasteltu (esim. Aaltonen & Vepsäläinen 2018).

2 Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinto yhteistyökumppanina

Tämän tutkielman työelämäyhteistyökumppani ja tilaaja on Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Metropolian Ammattikorkeakoulu sijaitsee pääkaupunkiseudulla, jossa panostetaan kansainvälisyyteen ja moniammatillisuuteen. Metropolian Ammattikorkeakoulussa koulutetaan tulevaisuuden osaajia monella eri koulutusallalla: kulttuurin, liiketalouden, sosiaali- ja terveysalan sekä tekniikan asiantuntijoita ja kehittäjiä.

Metropolia tarjoaa sosionomin tutkinnon, jonka pyrkimyksenä on antaa valmiuksia työskennellä eri ikäisten ja eri elämäntilanteissa olevien ihmisten parissa niin ohjaus kuin kasvatustyössä sosiaalialalla. Metropolian tarjoamassa tutkinto-ohjelmassa painotus on työelämässä ja Metropoliasa hyödynnetään pääkaupunkiseudulla toimivia organisaatioita, järjestöjä ja yrityksiä opetuksen työelämälähtöisyydessä. Metropoliasa opetus on moninaista ja opetuksen tukena käytetään erilaisia oppimisen tapoja kuten tutkivaa oppimista ja projektityöskentelyä. Tärkeässä osassa opetusta on dialoginen ja yhteistoiminnallinen oppiminen. Tutkinto-ohjelmaan kuuluvien opintojen lisäksi opiskelijan on mahdollista valita omaan kiinnostukseensa liittyviä valinnaisia opintoja liittyen muun muassa sosiaaliohjaukseen, varhaiskasvatukseen, perhetyöhön tai pelillisiin menetelmiin. (Metropolia 2023.)

Metropolian sosionomi (AMK) -koulutuksen viitekehys on sosiaalipedagogiikka. Sosionomi koulutuksessa painotus on sosiaalipedagogiikassa ja sen pohjalta sosionomi koulutuksessa luodaan sosiaalipedagogista osaamista ja sosiaalialan asiantuntijuutta, jolla vastataan yhteiskunnan ja pääkaupunkiseudun alati muuttuviin tarpeisiin: sosionomin tulee tukea ja edistää ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia, elämänhallinnallisia taitoja ja osallisuutta. Sosionomi sosiaalialan asiantuntijana auttaa löytämään keinoja ehkäisemään yhteiskunnallista huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. (Metropolia 2023; Nivala & Ryytänen 2019). Sosionomi omalla osaamisella kehittää jatkossa omaa ammatitilaansa sekä sosiaalialan asiantuntijana vaikuttaa yhteiskunnallisesti sosiaalisissa kysymyksissä. (Metropolian sosionomi (AMK) -tutkinnon opetussuunnitelma 2023).

Sosionomitutkinto on alempi ammattikorkeakoulututkinto. Sosionomi (AMK) on nimikesuojattu ammatti vuodesta 2016 lähtien (Valvira 2017; Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 2015/817). Koko tutkinnon laajuus on kokonaisuudessaan 210 opintopistettä, ja sen suorittaminen kestää keskimäärin 3,5 vuotta. Sosionomin työkenttä on kokonaisu-

nessaan laaja: sosionomi voi työskennellä varhaiskasvatuksen parissa varhaiskasvatuksen sosionomina, lastensuojelullisissa töissä kuten perhetyössä, nuorisotyön ohjaus- ja kasvatustyössä. Sosionomilla on valmiudet työskennellä vanhustyössä, vammaistyössä, päihdetyössä ja mielenterveystyössä. Sosionomi AMK tutkinnon suorittamisen jälkeen on mahdollista hakea suorittamaan YAMK-tutkinto eli ylempi korkeakoulututkinto. (Metropolia 2023). Sosionomi (AMK) -tutkintoon sisältyy lastensuojeluun liittyviä opintojaksoja sekä kaikille pakollisina opintoina että syventävinä opintoina, joita opiskelija voi halutessaan valita. Valinnaisilla ammatillisilla opinnoilla tutkinnon suorittaja vahvistaa ja suuntaa omaa ammatillisuutta. (Metropolian sosionomi (AMK) -tutkinnon opetussuunnitelma 2023).

3 Lastensuojelun sijaishuolto sosionomiopiskelijan työpaikkana

Tarkastelemme tässä opinnäytetyössä sosionomiopiskelijoiden kokemuksia sijaishuollossa työskentelystä. Sijaishuoltoa ohjaa moninainen lainsäädäntö, ja sosionomiopiskelijat voivat työskennellä lastensuojelun sijaishuollossa jo opiskeluaikana. Lastensuojelun kokonaisuuden hahmottaminen on työssä tarpeen, samoin sijaishuollon tavoitteiden ymmärtäminen. Käytännön työn tavoite on vastaaminen lapsen perus- ja erityistarpeisiin sekä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin takaaminen. Kaikki haastattelemamme opiskelijat ovat työskennelleet laitospuolisessa sijaishuollossa, joten keskitymme siihen. Laitoshoidon tavoite on ammatillinen ja lapsilähtöinen laitoshoido.

Lastensuojelu käsitetään laajasti lasten suojeluksi. Lasten vanhemmilla ja huoltajilla on aina ensisijainen vastuu taata lapsen kasvu ja kehitys. Yhteiskunnan tehtävä on tarjota tukea vanhemmuuteen ja pyrkiä auttamaan riittävän varhain. Lastensuojelu on viranomaisia sekä kansalaisia koskettava asia, ei yksin lastensuojeluviranomaisten toimintaa. Kaikkien lasten ja perheiden kanssa työskentelevien tulee ohjata heidät tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Käytännössä lastensuojelusta vastaavat kunnat ja hyvinvointialueet, joilla on mahdollisuus tuottaa lastensuojelulain mukaisia palveluita itse tai tarvittaessa ostopalveluina ostaa palveluita yksityisiltä toimijoilta (Lastensuojelulaki 417/2007).

THL lastensuojelun käsikirjan mukaan Lastensuojelun perustehtäviä on kolme: lastensuojelulla pyritään vaikuttamaan lasten yleisiin kasvuoloihin, vanhemmuuden tukeminen ja lasten suojeleminen. (THL 2023.) Lastensuojelulain mukaan Lastensuojelun pal-

velut ovat yhteiskunnallinen toimi, jolla pyritään vaikuttamaan lapsen kasvuun ja kehitykseen turvaamalla tasapainoinen kasvuympäristö. Lapsella on oikeus lastensuojelulain mukaisesti erityiseen suojeluun tarvittaessa. (Lastensuojelulaki 417/2007 1 §). Lastensuojelun keinot ovat valittava aina mahdollisimman hienovaraisesti sekä avohuolto on aina ensisijainen toimintakeino. Lapsen ja nuoren mielipidettä tulee kuulla ja huomioida ikätasoisesti (Lastensuojelulaki 417/2007).

Lastensuojeleminen on yhteiskunnallinen palvelutehtävä. Lastensuojelulla pyritään turvaamaan lapsen kasvu ja kehitys ikätasoisesti. Lastensuojelussa toimii eri palvelukokonaisuuksia kuten esimerkiksi lapsi- ja perhekohtaiset palvelut sekä ennaltaehkäiseviä lastensuojelu palveluita. Ennalta ehkäisevät lastensuojelupalvelut kattavat kaikki lasten, nuorten sekä perheiden hyvinvointia tukevat yhteiskunnan tarjoamat palvelut. Lapsille ja perheille tarjottu lastensuojelutyö perustuu aina asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelman mukaisesti palvelut ovat joko avo-, sijais- tai jälkihuoltoa. (Mm. Lastensuojelun keskusliitto 2023; Lastensuojelulaki 417/2007.) Tässä tutkielmassa keskitymme lastensuojelun sijaishuoltoon.

3.1 Sijaishuolto

Sijaishuolto käsitteenä sisältää lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämisen kodin ulkopuolella. Sijaishuollon asiakkaana oleva lapsi voi olla huostaanotettu, kiireellisesti sijoitettu tai sijoitettu lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla. Päätöksen sijoituksesta tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lapsen huostaanotto ja sijoittaminen sijaishuoltoon ovat aina viimeinen keino, jolla turvataan lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanoton perusteena voi olla lapsen kasvun ja hyvinvoinnin vaarantuminen joko kasvupaikan olosuhteiden tai lapsen oman käyttäytymisen perusteella. Huostaanoton sekä sijaishuollon on päätyttävä heti, kun tarvetta niille ei enää ilmene ja huostaanotto päättyy aina viimeistään kuitenkin lapsen täytettyä 18 vuotta. (Lastensuojelun käsikirja: sijaishuolto 2021.)

Sijaishuoltoa voidaan toteuttaa sijaisperheissä perhehoitona tai perhehoidossa, joka on luvanvaraista toimintaa sekä lastensuojelulaitoksissa, jossa sijaishuollon ammatillaiset huolehtivat kodin ulkopuolelle erinäisten syiden takia sijoitettujen lasten ympäri vuorokautisesta kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Perus ja erityistarpeisiin pyritään vastaamaan mahdollisimman hyvin lapsen kokonaisvaltainen yksilöllinen tilanne huomioiden. (Hoikkala & Lavikainen 2015:7.) Sijaishuollossa tavoite on perheen jälleenyhdistäminen (eli sijoituksen purkaminen) lapsen edun mukaisesti (Lastensuojelulaki 417/2007).

Sijaishuolto on muodoltaan joko perhesijoitus (perhehoito) tai laitoshuolto. Perhehoito on lastensuojelulain mukaisesti määritetty ensisijaiseksi sijaishuollon muodoksi. Perhehoidollista osuutta sijoituksissa voitaisiin lisätä oikeanlaisilla ja oikein ajoitetuilla tukipalveluilla. Sijaishuoltopaikan valintaan vaikuttavat monet tekijät kuten huostaan otetun lapsen tilanne ja huostaanoton taustalla olevat syyt, sisarussuhteiden sekä muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitäminen ja hoitoon liittyvät perustarpeet sekä jatkuvuus. (Lastensuojelulaki 2007/417, Lastensuojelun käsikirja 2021.)

3.2 Sijaishuoltoa koskeva lainsäädäntö ja sosiaalialan ammattioikeudet

Lastensuojelua ja sijaishuoltoa ojaa ja säätelee valtakunnalliset sekä kuntien ja hyvinvointialueiden omat asiakirjat. Laeilla ja asetuksilla ohjataan sijaishuollon toimintaa standardeilla. Erilaisilla asiakirjoilla pyritään ohjaamaan työntekemistä tavoitteiden ja julkaistun informaation avulla. (Mm. Kekkonen & Jahnukainen 2023; Sosiaali- ja terveysministeriö 2023).

Lastensuojelun taustalla vaikuttavat kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö: YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (YK 1948), YK:n lastenoikeuksien sopimus (YK 1989), EU-lainsäädäntö (esim. Haagin yleissopimus 1996 ja lastensuojelusopimus 2011) sekä Pohjoismaiset sopimukset.

Suomessa lastensuojelun sijaishuollon kannalta keskeistä lainsäädäntöä ovat sosiaalihuoltolaki (2014/1301), lastensuojelulaki (2007/417) ja sosiaalihuollon ammattihenkilöstöä koskeva laki (2015/817). Näissä laeissa on määritelty edellytykset ja velvoitteet lastensuojeluun, sijaishuoltoon sekä sosiaalihuollon ammattihenkilöön liittyen. Toiminnan organisoimista ja henkilöstöä ohjaa siis lainsäädäntö.

Lastensuojelulaissa (2019/542) määritetään lastensuojelulaitoksen henkilöstöä koskien seuraavaa:

“Lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssa tarkoitettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta henkilöstöä.” (Lastensuojelulaki 542/2019 60 §).

Sosiaalihuollon ammattihenkilöitä koskevan lain 3 pykälässä määritellään edellytykset työskennellä lastensuojelulaitoksessa vakinaisesti. Nämä edellytykset täyttyviä ovat henkilöt, jotka

“ovat tämän lain nojalla saaneet ammatinharjoittamisoikeuden (laillistettu ammattihenkilö); sekä joilla tämän lain nojalla on oikeus käyttää sosiaali- huollon ammattihenkilön ammattinimikettä”. (Laki sosiaali- huollon ammatti- henkilöistä 817/2015 3§.)

Sosiaalihuoltolain mukaisia laillistettuja sosiaali- huollon ammatteja ovat sosiaalityöntekijä, sosionomi, kuntoutuksen ohjaaja ja geronomi. (Laki sosiaali- huollon ammattihenkilöistä 817/2015.)

Sosionomiopiskelijalla on sosiaali- huollon ammattihenkilöitä koskevan lain 12 § mukaan oikeus:

“toimia tilapäisesti [sosiaali- huollon laillistetun ammattihenkilön] ammatissa enintään vuoden ajan kyseiseen laillistetun ammattihenkilön ammattiin opiskeleva tai sosiaali- alalle soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö, jolla on riittävät edellytykset ammatissa toimimiseen”. (Laki sosiaali- huollon ammattihenkilöistä 817/2015.)

Käytännössä sijaishuollossa sivutaan myös muuta lainsäädäntöä (esimerkiksi Laki lap- sen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, Perhehoitolaki 263/2015, Rikoslaki 39/1889). Oikeusjärjestyksen, eli yhteiskunnan elämää ohjaavien sääntöjen, määräyk- sien ja ohjeiden, sekä lainsäädännön tunteminen on sosionomille tärkeää paitsi kasva- tuksellisessa mielessä myös työn sujumisen kannalta (Hämäläinen 2017).

3.3 Tavoitteena ammatillinen työ ja lapsilähtöinen laitoshoido

Sijaishuoltoon kohdistuu jatkuvasti kehittämistarpeita yhteiskunnallisten muutosten ja tutkimustiedon lisääntymisen myötä. Lapsella on oikeus tulla tarvittaessa huostaanote- tuksi ja saada laadukasta ja välittävää hoitoa myös oman kodin ulkopuolella. Selvityk- sen (Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983) mu- kaan lastensuojelun sijaishuollon eri muodoissa on tapahtunut eritasoista kaltoinkohte- lua ja väkivaltaa ensimmäisen lastensuojelulain aikana vuosina 1937–1983 (Hytönen & Malinen & Salenius & Haikari & Markkola & Kuronen & Koivisto:2016). Tämän selvityk- sen pohjalta on esitetty valtiollinen anteeksipyyntö ja kehitetty toimintaa. Selvitysten pohjalta on tehty mallinnus, jonka perimmäisenä tavoitteena on, ettei lasten kaltoinkoh- telua ei enää tapahtuisi ja lastensuojelu onnistuisi jatkossa antamaan sijoitetuille lap- sille hyvän ja turvallisen lapsuuden. Lapsen oikeudet ovat mallinnustyöskentelyn kes-

keinen lähtökohta. Lastensuojelun laitoshoidon tavoitteena on ammatillinen työ ja lapsilähtöinen laitoshoido: kuntouttava, kasvatuksellinen, hoidollinen ja terapeuttinen lastenkotityö. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017:4.)

Terapeuttisen laitospedagogian mallinnus on lastensuojelun laitoshoidon mallinnusryhmässä kehitetty viitekehys. Mallinnus on kehitetty osana 2016 alkanutta Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa eli LAPE-kärkihanketta. Mallinnuksen periaatteena on vahvistaa lastensuojelun sijaishuollossa tehtävää työtä etenkin laitoshuollossa. Työn on vastattava asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita ja työ on asiakkaan tilanteeseen vaikuttavaa. Mallinnuksessa on määritetty tutkimus ja tietoperustaan perustuvaa tietoa sekä asiakkaiden kokemuksiin pohjautuvat laitoshoidon keskeiset periaatteet, jotka toimivat ohjaavana tekijänä palveluiden tuottamiselle. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017.)

Terapeuttisella laitospedagogian mallinnuksella on monia yhtymäkohtia sosiaalipedagogiikkaan. Sosiaalipedagogisessa orientaatioissa pyritään arkikeskeisyyteen ja yhteisen arjen jakamiseen, sijaishuollossa elävien lasten kanssa arjen elämiseen. Tärkeää on ajatus elinikäisestä kasvusta ja kehityksestä, mikä sisältää ajatuksen muutoksen mahdollisuudesta ja toivosta. Osapuolten välillä on pedagoginen suhde, joka on keskeinen kasvatustyössä. Sosiaalipedagogiikassa keskeistä on empowerment-ajattelu ja muutokseen suuntautuminen, tulevaisuuden toivon luominen. Sosiaalipedagogisessa orientaatioissa korostetaan myös yhteisöllisyyden sekä yksilöllisyyden merkitystä, jotta lasten toimijuus vahvistuu. (Mm. Ranne:2005; Nivala & Ryyänen 2019; Raatikainen & Rahikka & Vepsä & Saarnio:2009.)

Terveys ja hyvinvointi laitos on julkaissut raportin lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksesta (2017). Kyseinen raportti on yksi viidestä Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmassa tuotetusta lastensuojelun työpajatyöskentelyn mallinnusraportista, jonka tarkoituksena oli selvittää tarpeita lapsi ja perhepalveluissa sekä näiden mahdollisia uudistamistarpeita.

Raportin mukaan sosiaalialan ammattilainen toimii sijaishuollossa lapsen huoltajan sijaisena omaohjaajan roolissa. Sijaishuollossa työskentelevillä ammattilaisilla on erityinen vastuu asettua suhteeseen lasten ja nuorten kanssa. Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen sijaishuollon laitoshoidossa merkitsee lapselle kokemusta itsestään ainutkertaisena ja merkityksellisenä yksilönä. Omaohjaajan ensisijainen tehtävä onkin muodostaa turvallinen ja korjaava kiintymyssuhde lapsen kanssa, sillä pysyvät myönteiset

muutokset tapahtuvat turvallisessa vuorovaikutuksessa ja lapsen aidossa kohtaamisessa. Kiintymyssuhteen muodostuminen edellyttää välitöntä ja läheistä vuorovaikutusta lapsen ja omaohjaajan välillä. Yksilöllinen työ tapahtuu käytännössä usein jokapäiväisissä tilanteissa, mutta omaohjaajilla on tapana myös varata laatu-aikaa yhdessä oman lapsen kanssa. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017:26.)

4 Sosiaalipedagogiikka ja sosionomin kompetenssit

Tässä tutkielmassa taustateorianana on sosiaalipedagogiikka. Metropolia ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) -tutkinto rakentuu sosiaalipedagogiikasta ja eettisestä osaamisesta (Metropolia 2023.) Lastensuojelun sijaishuollossa sosiaalipedagogisella osaamisella on kysyntää paitsi käytännön työotteena, myös siksi, että sijaishuolto pyrkii osallistaa toteuttamaan yhteiskunnallisen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden periaatetta (esim. Nivala & Ryyänen 2019:213, 226). Keskeisenä lähteenä olemme käyttäneet Elina Nivalan ja Sanna Ryyänen teosta *Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillistä yhteiskuntaa* (2019) sekä Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkoston (SOAMK) hyväksymiä sosionomin kompetensseja. Valitsimme tutkielman teoreettiseksi työkaluiksi sosionomin työelämäosaamista kuvaavista kompetensseista kolme lastensuojelun sijaishuoltoa jäsentävää kompetenssia: asiakastyön osaamisen, eettisen osaamisen sekä järjestelmäosaamisen. Nämä kompetenssit ohjaavat myös aineistonkeruuta ja analyysiä.

4.1 Sosiaalipedagogiikka ammatillisuuden perustana

Sosiaalipedagogiikka tarkoittaa yhteiskunta- ja kasvatustieteitä yhdistävää tieteenalaa, sosiaalista kasvua tukevaa käytännön työalaa sekä sosiaalipedagogiseen työotteeseen valmistavaa koulutusala (Nivala & Ryyänen 2019). Yhteiskunnalliset muutokset ja murrosvaiheet linkittyvät sosiaalipedagogiseen ammatilliseen menettelyyn. Arkipäiväisessä käytännön työssä tämä tarkoittaa yksilöiden ja erilaisten ryhmien sosiaalisten ja pedagogisten haasteiden vuoksi annettavaa tukea ja ammatillisesti rinnalla kulkemista sekä asiakkaan itseapuun auttamista. (esim. Nivala & Ryyänen 2019; Mäkinen ym.:2009; Ranne:2005)

Työmenetelmät valitaan tilanteen tarpeen mukaan ja konkreettisten työmenetelmien valintaan vaikuttaa työntekijän oma osaaminen ja työote. (Mm.Hämäläinen 2015; Nivala & Ryyänen; Raatikainen ym.:2009; Ranne:2005.) Sosiaalipedagogisen työotteen

tavoitteena on sitouttaa yksilöitä ja ryhmiä yhteiskuntaan siten, että tuetaan yksilöä löytämään heidän oma paikkansa yhteiskunnasta. Lisäksi sosiaalipedagogisessa työssä tavoitteena on kohdata yhteiskunnallisia epäkohtia, pyrkiä auttamaan huono-osaisia yksilöitä ja yhteisöjä edistämällä yksilön ja yhteisön hyvinvointia. Sosiaalipedagogisella työllä pyritään vaikuttamaan yksilön ja yhteisöjen kokemaan oikeudenmukaisuuteen, yksilön vapauteen ja osallisuuteen. Sosiaalipedagogisessa työssä korostetaan yhteiskuntavastuuta, yhteisöllisyyden kokemista ja osallistamista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja leimaantumista. (Hämäläinen & Kurki 1997; Nivala & Ryyänen 2019.)

Sosionomi (AMK) tutkinto koostuu sosiaalipedagogiikasta ja eettisestä osaamisesta. Sosiaalialan ammattitaidon perusta on eettisessä osaamisessa ja sosiaalipedagogisessa työotteessa. (Metropolia 2023.) Sosiaalipedagogikassa yhdistetään sosiaalisen ja pedagogisen näkökulma työssä: siinä tarkastellaan yksilön sosiaalista kasvua osaksi yhteisöjä ja yhteiskuntaa. Sosiaalipedagogisessa työssä perustana on yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvoinnin, osallisuuden ja toimijuuden edistäminen. Työllä vaikutetaan yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen ja yksilöiden sekä yhteisöjen syrjäytymiseen. Sosiaalialan ammattilaisen työ perustuu asiakaskunnan moninaisuuden huomiointiin ja yksilöiden yleistasoiseen ja yksilön voimavaroihin perustuvaan dialogiseen kohtaamiseen. (Mm. Nivala & Ryyänen 2019; Raatikainen, Rahikka, Vepsä & Saarnio 2019; Metropolia opetussuunnitelma 2023.)

Metropolian sosionomi (AMK) -koulutuksessa tuotetaan sosiaalipedagogista osaamista ja sosiaalialan asiantuntijuutta, jonka pyrkimyksenä on vastata yhteiskunnan ja yhteisöjen muuttuviin tarpeisiin. Koulutuksen tavoite on luoda sosiaalialan asiantuntijuutta, jonka avulla sosionomi pystyy tukemaan ja edistämään yksilöiden ja yhteisöjen elämänhallinnallisia toimia sekä yhteisöjen osallisuutta. Sosiaalialan ammattilaisen työn tarkoituksena on ennaltaehkäistä sosioekonomisia ongelmia kuten huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. Sosiaalialan ammattilaisen osaaminen kehittyy työssä ja vaatii oman ammatillisen osaamisen kehittämistä ja yhteiskunnallista vaikuttamista sosiaalialaan liittyvissä kysymyksissä. (Metropolian sosionomi (AMK) -tutkinnon opetussuunnitelma 2023; SOAMK 2023.)

Metropolian sosiaalialan opetussuunnitelman mukaan sosionomin (AMK) ammattitaidon perusta on sosiaalialan eettisessä osaamisessa ja sosiaalipedagogisessa työotteessa. Sosiaalinen ja pedagoginen näkökulma yhdistyy sosiaalipedagogisessa työssä. Sosiaalipedagogisessa mielessä tehdyn työn tarkoituksena on seurata yksilön kasvua sosiaalisessa kontekstissa osaksi yhteisöjä ja yhteiskuntaa. Lähtökohtana työssä on

edesauttaa edistämään toimijuutta, osallisuutta yksilöissä ja yhteisöissä. Sosiaalialan ammattilainen työskentelee erilaisista lähtökohdista tulevien yksilöiden ja yhteisöjen parissa. Osaamiseen kuuluu taito huomioida yksilöiden ja yhteisöjen moninaisuus sekä kohdata asiakkaita, jotka ovat eri elämänvaiheessa. (Metropolia sosionomi (AMK) tutkinnon opetussuunnitelma 2022–2023.)

Sosiaalipedagoginen ammattipätevyys muodostuu kuitenkin paitsi reflektiivisestä teoreettisesta tiedosta, myös ilmaisullisesta, kommunikatiivisesta ja toiminnallisesta tiedosta. Tällaisessa pätevydessä yhdistyvät ne ydinalueet, joiden varassa ammattihenkilö selviytyy toimiessaan mitä erilaisimmissa toimintaympäristöissä: moniammatillisen tiimin asiantuntijajäsenenä, monikulttuurisen ryhmän ohjaajana, syrjäytymistä ehkäisevän projektin johtajana jne. (Ranne & Sankari & Rouhiainen-Valo & Ruusunen 2005:10.)

Sosiaalipedagoginen ammatillisuus linkittyy vahvasti käytännön työhön, sekä sosionomin työkenttään. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus koostuu tietyistä osista, jotka vaikuttavat sosionomin sosiaalipedagogiseen ammatillisuuteen. Ammatillisessa toimintaympäristössä sosiaalipedagogisesti olennaisia merkittäviä käsitteitä ovat yhteisöllisyys, osallisuus, dialogisuus, asiakkaan kokonaisvaltaisen tilanteen kartoittaminen sekä arkilähtöisyys. (Ranne 2005:16.)

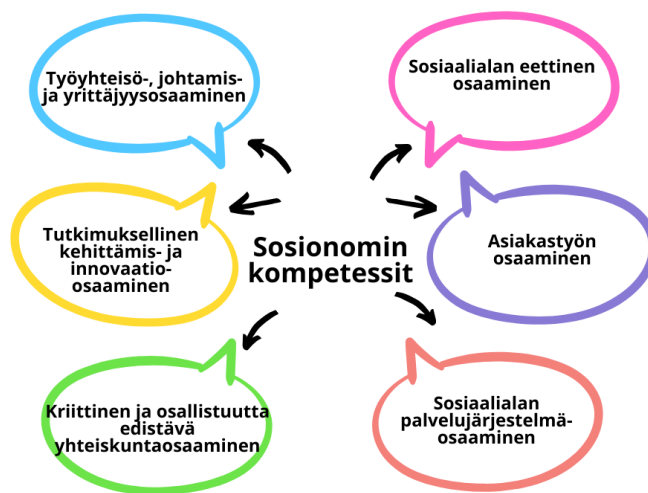
4.2 Sosionomin kompetenssit työelämäosaamisena

Sosionomin ammattitaito koostuu eri osa-alueiden hallinnasta, ja tietynlainen osaaminen korostuu lastensuojelun sijaishuollossa. Koettu osaaminen lisää työssä jaksamista ja työhyvinvointia (esim. Blomberg, Kroll & Saarinen 2012). Koulutuksen ja työnvälisiä suhteita kuvaava käsitteistä on usein kirjavaa. Koulutuksesta puhuttaessa esimerkiksi eri käsitteitä (osaaminen, taitotieto, kompetenssit, kvalifikaatiot, ammattitaito ja asiantuntijuus) käytetään rinnakkain ja samassa merkityksessä. Ammattitaito ja kompetenssit eli pätevyvyys ja kvalifikaatio ovat saman käsiteperheen jäseniä. Käsitteet kompetenssi, osaaminen, ammattitaito ja asiantuntijuus viittaavat eri tasoisiin työn hallintaan eri yhteyksissä tai suhteessa tehtäviin. (Mäkinen & Raatikainen & Rahikka & Saarnio 2009:15.)

Osaamiseen ja sen analysoimiseen liittyy mielenkiintoinen ja laaja teoreettinen keskustelu (ks. esim. Ahokallio-Leppälä 2016), mutta tässä tutkielmassa ymmärrämme kompetenssin käsitteen siten, kuin se Metropolia AMK:n sosiaalialan tutkinnossa on käy-

tössä: tietoina, taitoina ja asenteena (Metropolian sosionomi (AMK) -tutkinnon opetus-suunnitelma 2023) sekä ennen kaikkea *valmiutena* (Metropolia 2024). Tässä tutkiel-massa painotus on opiskelijoiden osaamisen tunnistamisessa.

Sosionomitutkinto koostu sosiaalialalla tarvittavaa osaamista kuvaavista kompetens-seista. Kompetenssien sisältö päätetään Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkostossa. Vuonna 2024 voimassa on viimeisin hyväksytty sosionomi (AMK) kuvaus. Sosionomi tutkinnon kuusi kompetenssia koostuvat sosiaalialan eettisestä osaamisesta, asiakas-työn osaamisesta, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisesta, kriittisestä ja osallista-vasta yhteiskuntaosaamisesta, tutkimuksellisesta kehittämis- ja innovaatio-osaami-sesta sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaamisesta. (SOAMK 2023.)

Kuva 1. Sosionomin kompetenssit (mukaillen SOAMK 2023).

Tässä tutkielmassa sosionomin kompetensseista keskitytään kompetensseihin, jotka ovat asiakastyö osaamiseen, sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön sekä sosi-aalialan palvelujärjestelmäosaaminen, koska ne liittyvät kiinteästi työhön lastensuojelun sijaishuollossa. Sosiaalialan eettinen osaaminen käytännössä tarkoittaa ihmisoikeuk-siin- ja perustuslaillisiin säädöksiin sekä sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten peri-aatteiden mukaiseen toimintaan. Eettinen osaaminen on myös itsereflektiota: oman ih-miskäsityksen ja arvomaailman merkityksen ymmärtämistä asiakastyössä. Eettistä osaamista on yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden edistäminen sekä eetti-sesti perusteltu ja sosiaalisesti kestävä toiminta tilanteissa, joissa on arvostiritoja. Eettinen osaaminen on kulttuurisen moninaisuuden ymmärtämistä sekä sensitiivistä toimintaa vuorovaikutustilanteissa. Eettinen osaaminen sosiaalialalla on haavoittuvassa

asemassa olevien yksilöiden ja yhteisöjen aseman parantamista. (SOAMK 2023.) Lastensuojelun sijaishuollossa nämä kaikki eettiset ulottuvuudet ovat tarpeellista osaamista jokapäiväisessä käytännön työssä.

Lastensuojelun sijaishuollossa asiakastyön osaaminen on keskeinen voimavara, joka näkyy päivittäisessä työssä. Sosiaalialan asiakastyön osaamisella tarkoitetaan ammatillista ja dialogista toimintaa sekä kykyä kriittiseen itsereflektioon. Asiakastyön osaamista on myös asiakkaan osallisuutta ja voimavaroja tukeva palveluprosessi sekä tavoitteellinen työ yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen kasvun, kehityksen ja arjen tukemisessa. (SOAMK 2023.) Lastensuojelun sijaishuollossa työ tapahtuu dialogisessa suhteessa lapsen kanssa. Olennaista on myös kyky ja halu reflektoida omaa toimintaa ja sen vaikuttimia. Hyvinvoinnin riskitekijöiden sekä suojatekijöiden ymmärrys ja arvioiminen. Osa asiakastyön osaamista on ennaltaehkäisevien ja varhaisen tuen menetelmien soveltaminen asiakastyössä. (SOAMK 2023).

Laitosarjessa lapsen hyvinvoinnin turvaaminen on toiminnan tärkeimpiä tavoitteita. Käytännössä se on juuri riskien ja suojaavien tekijöiden välillä punnitsemista. Lisäksi osaamista on toimintaympäristöön sopivien sosiaaliohjauksen erilaisten työorientaatioiden ja menetelmien soveltaminen ja arvioiminen. Sijaishuollossa erilaiset menetelmät mahdollistavat erilaisten lasten kasvattamisen mielekkäällä tavalla, yksi menetelmä tai lähestymistapa ei sovi kaikille. Asiakastyön osaaminen tarkoittaa psykososiaalisen tuen merkityksen ymmärtämistä ja asiakkaan muutos- ja kriisitilanteissa osaava toimiminen (SOAMK 2023). Sijaishuollossa iso osa työtä on olla lapsen tukena psykologisesti ja tukea sosiaalisten suhteiden rakentumista. Asiakastyön osaamiseen liittyy myös asiakaslähtöinen ja tietoturva- ja tietosuojavaatimusten mukaisesti toteutettu ja dokumentoitu asiakastyö. Sosiaalialan asiakastyön osaamista on varhaisen tuen työote, joka on hyvinvointia edistävä ja kuntouttava. (SOAMK 2023.)

Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen tarkoittaa järjestelmän kokonaisuuden ymmärtämistä: sitä, miten eri tasoiset haasteet liittyvät hyvinvointiin ja kestäväan kehitykseen sekä näiden vaikutuksiin sosiaali ja terveysalalla sekä varhaiskasvatukseen. Juridisen säädöspohjan ja pääasiallisen lainsäädännön tunteminen sekä näiden mukaan toimiminen on palvelujärjestelmäosaamista, samoin kuin sosiaalialan ohjauksen ja valvonnan toimijoiden ymmärrys. (SOAMK 2023.) Lastensuojelussa lainsäädännön tuntemisella on korostunut rooli, sillä monet lait SARJEN osa-alueet on määritetty laissa. Järjestelmäosaamista on myös sosiaaliturvan toimintaperiaatteiden ymmärtäminen ja sosiaalialan järjestämisen ja tuottamisen toimijat. Palvelujärjestelmäosaamista on koko-

naisvaltainen palveluohjaus ja sen merkityksen ymmärtäminen. (SOAMK 2023.) Esimerkiksi lapselle sopivimpien palveluiden ja yhteistyötahojen löytäminen on sijaishuollon kontekstissa palvelujärjestelmäosaamista. Lisäksi asiakkaan edun mukainen aktiivinen toimiminen sosiaalialan asiantuntijana verkostoyhteistyössä on osa sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamista, jota sosionomilla tulee olla, ja jota sosionomin tutkinto tuottaa. (SOAMK 2023.)

Substanssiosaamisen ja teknisten taitojen lisäksi sosionomin kompetenssit pitävät sisällään henkilökohtaista osaamista.

Teoksessa *Ammattina sosionomi* (2009:15–19) käsitellään sosionomin osaamista. Osaamiseen liittyy myös ”hiljainen tieto”, joka on ei tiedostettua ja yksilön näkemykseen liittyvää käsitystä ja tulkintaa. Opiskelija voi ajatella nämä taidot osaksi henkilökohtaista osaamistaan ja hyödyntää niitä tavassaan tehdä sosiaalialan työtä. Vaikka opiskelijalla on monenlaista tietoa ja taitoja jo ennestään, koulutus antaa hänelle tukea näiden taitojen arvioimiseen ja edelleen kehittämiseen sekä liittää ne osaksi laajempia kokonaisuuksia (Mäkinen & Raatikainen & Rahikka & Saarnio & Vepsä 2009:15.) Sosiaalialan ammattilaiset tulevat erilaista taustoista ja heillä on omiin kokemuksiinsa perustuvaa osaamista sekä ymmärrystä. Tätä osaamista ja ymmärrystä pystyy hyödyntämään työelämässä, mutta koulutus ohjaa henkilöitä käyttämään näitä vahvuuksia omassa työssään ja koulutuksessa.

Universaalit, pehmeät taidot ovat osa sosionomin osaamista. Työ- ja toimintaympäristö on usein moniammatillinen ja työssä kohdataan asiakkaita omissa sosiaalisissa toimintaympäristöissään. Moniammatillisen yhteistyön keskiössä on asiakas, joka kohdataan psyko-fyysis-sosiaalisena kokonaisuutena. Jotta yhteistyö on tehokasta ja tarkoituksenmukaista, ja jotta eri alojen asiantuntijoiden osaaminen tulee esiin ja toimijat kuuntelevat ja ymmärtävät toisiaan, moniammatillisessa toiminnassa tarvitaan universaaleja, pehmeitä taitoja. Näitä taitoja ovat kriittinen ajattelu ja luovuus, ongelmanratkaisukyky, aloitteellisuus, riskinarviointi, päätöksentekokyky sekä kyky hallita tunteita, esimerkiksi tunnistaa ja hallita psyykkistä kuormitusta. (Isacsson 2016; Raatikainen & Rantala-Neonen 2021).

5 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön kokonaisprosessi sisälsi: kirjallisuuskatsauksen, tutkimussuunnitelman, tutkimusluvan hakemusprosessin, aineiston koostamisen fokusryhmä-haastattelulla,

palautteen keruun osallistujilta, aineiston analysoinnin ja tulosten esittelyn ja palautteen keräämisen tilaajalta.

Tutkittaville tarjoutui tilaisuus vertaisoppimiseen ja vertaistukeen samalla alalla työskennelleiden opiskelijoiden kanssa keskustellessa. Omien kokemusten reflektointi voi auttaa jäsentämään osaamista ja suhdetta työhön ja näin kehittää omaa ammatillisuutta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa opetuksen kehittämisen tueksi erityisesti lastensuojelua koskeviin opintoihin. Aineisto on opinnäytetyön tekijöiden itse keräämä, ja tutkimusaineisto on kvalitatiivinen haastatteluaineisto sisältäen osin myös numeeriseen muotoon tuotettua materiaalia. Aineiston kerääminen oli suunniteltu huolellisesti. Haastattelun kysymykset laadittiin vastaamaan opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä. Aineisto on kerätty fokusryhmähaastatteluna teemahaastattelemalla (AMK) opiskeli-joita, jotka ovat olleet halukkaita kehittämään opetusta ja joilla on asiantuntemus aiheesta. Aineiston yhtenäisyys ja laatu varmistettiin seuraavasti; aineiston keruun, analysoinnin ja käsittelyn menetelmät vaikuttavat merkittävästi aineiston laatuun. Laadukas aineisto on tärkeässä osassa opinnäytetyön tutkimuksessa ja tiedonhallinnassa. Haastattelussa paikalla oli molemmat opinnäytetyöntekijät, mikä varmistaa tuotettavan aineiston laadun esimerkiksi relevanssin osalta.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössä tarkastellaan sosionomiopiskelijoiden kokemuksia lastensuojelun sijaishuollossa sekä sitä, miten nämä kokemukset resonoivat Metropolia ammattikorkeakoulun opetuksen kanssa. Tutkimuksen tavoitteena on, selvittää millaisia kokemuksia sosionomiopiskelijoilla on sosionomin kompetenssien toteutumisesta sijaishuollossa työskennellessä ja mitä heistä on keskeisintä opettaa lastensuojelun kursseilla.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymys on kaksiosainen:

Millaisia kokemuksia sosionomiopiskelijoilla on sosionomin kompetenssien toteutumisesta lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä ja mitä on keskeisintä opettaa lastensuojelun kursseilla?

5.2 Aineisto ja menetelmät: opiskelijoiden fokusryhmähaastattelu

Haastattelimme loppuvaiheen sosionomiopiskelijoita Metropolian ammattikorkeakoulusta. Teemahaastatteluun rekrytoitiin Metropolian sosionomiopiskelijoita, jotka ovat olleet lastensuojelun sijaishuollossa työsuhteessa.

Fokusryhmähaastattelu tehtiin kevään 2024 aikana, ja haastattelu järjestettiin etänä haastateltavien toiveesta. Fokusryhmähaastatteluun osallistui lopulta kolme sosionomiopiskelijaa, jotka olivat opintojensa loppuvaiheessa. Kaikki osallistujat olivat suorineet sosionomitutkintoon kuuluvan lastensuojelun kurssin, mutta kukaan heistä ei ollut suorittanut Metropolian sosiaalialan tutkinnon tarjoamaa valinnaista sijaishuollon kurssia. Keskitymme tässä tutkielmassa perusopintojen kehittämiseen, koska sijaishuoltoon työllistytään jo perusopintojen myötä. Valinnaisten opintojen osuus on opiskelijoiden oman harkinnan varassa. Osallistujien aiemmat koulutukset olivat muualta kuin sosiologi- ja terveysalalta. Harjoittelu- ja työkokemusta sijaishuollosta heillä oli vuodesta kahteen vuoteen sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta perustason ja vaativan tason laitoksista. Osallistujat kertoivat ennakkotietolomakkeessa motivaatiostaan ja kiinnostuksestaan sijaishuoltoa kohtaan: sijaishuollossa tehtävä työ koetaan merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Työssä saa tukea turvallisena aikuisena haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja nuoria tasapainoisempaan arkeen ja tulevaisuuteen. Työn tekemiseen motivoi heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten kokonaisvaltainen tukeminen. Lapsen ja nuoren sekä perheen tilanteen koheneminen koetaan palkitsevana tekijänä.

Opinnäytetyönä tehdyn tutkimuksen aineistohankinta menetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen tutkimus ja aineistonkeruumenetelmä oli haastattelu. Laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Tällaisen erottelun voi tehdä vain analyyttisesti; käytännössä ne nivoutuvat aina toisiinsa (Alasuutari 1999:39.) Menetelmä tuki tutkimuksen haastattelumuotoa ja edesauttoi löytämään haastateltavien puheista tehtäviä merkitystulkintoja, joita käsitellään erikseen tulokset luvussa. Laadullista tutkimusta voi luonnehtia prosessiksi. Kun laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruun väline on inhimillinen eli tutkija itse, voi aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen katsoa kehittyvän tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Kyse on tutkimustoiminnan ymmärtämisestä eräänlaisena oppimistapahtumana (Kiviniemi 2018:73.)

Tutkimuksen aihepiiri rajautui tutkimuksen tekijöiden ja tilaajan toiveen mukaisesti. Sosionomin kompetensseja on kokonaisuudessaan kuusi (kuva 1), joista tutkimuksen keskipisteeksi valikoitui kolme. Rajaamisesta on kyse myös tulkinnallisesta rajauksesta. Tutkijan omat intressit ja tarkastelunäkökulmat vaikuttavat aineistonkeruuseen ja kerääntyvän aineiston luonteeseen. Laadullinen aineisto ei siis sellaisenaan kuvaa todellisuutta, vaan todellisuus välittyy meille tulkinnallisten prismojen tai tarkasteluper-spektiivien välittämänä. Aineisto lähtöisyyden myötä teorianmuodostuksessa mahdollistuu tutkimuskohteelle ominaisten käsitteistön huomioon ottaminen ilmiön abstrahoinnissa. Toisin sanoen voitaneen ajatella, että tutkittavalla kohteella on oma luonnollinen

ajattelutapansa ja käsitteistönsä, joka on kyettävä vangitsemaan ja tuomaan esille keskeisenä tulkintojen ja analysointien keinona ja välineenä. (Kiviniemi 2018:76,78)

Opinnäytetyötä ja sen aiheen lähestymistä tukevaksi menetelmäksi valitsimme laadullisen tutkimuksen, sillä mielenkiintomme kohdistui sosionomi opiskelijoiden omiin kokemuksiin sekä käsityksiin osaamisestaan ja koulutuksestaan. Näitä kokemuksia voidaan käyttää opetuksen kehittämiseen.

Olemme haastatelleet lastensuojelun sijaishuollossa harjoittelussa ja työsuhteessa olleita sosionomiopiskelijoita. Haastattelu toteutettiin teemahaastattelurungon avulla. Näin kaikki aiheen kannalta keskeiset teemat tulivat käsitellyiksi. Keskustelun oli kuitenkin tarkoitus olla vapaamuotoista ja tilaa jätettiin myös spontaanisti esiin nouseville aiheeseen liittyville kysymyksille ja havainnoille. Ryhmähaastattelussa käsiteltävät teemat olivat sosiaalipedagogisesta viitekehystä nousevia sekä sosionomiopintoihin kuuluvien osaamiskompetenssien mukaisia. Sosiaalipedagogiikkaa, sosionomin kompetensseja sekä koskevat kysymykset perustuvat aiempaan tutkimukseen sekä tämän tutkielman tilaajan esittämiin toiveisiin. Sosionomin kompetensseja koskevat kysymykset on muotoiltu siten, että ne on helppo ymmärtää ja näin niihin on mahdollisimman helppo vastata.

Fokusryhmähaastattelu on laadullinen aineistonkeruumenetelmä, jossa ennalta valittu ryhmä keskustelee spesifistä aiheesta ohjatusti. Vuorovaikutteinen ja keskusteleva ryhmähaastattelumenetelmä sopii etenkin tutkimukseen, jossa pyritään kokemusten ymmärtämiseen, sosiaalisten ja kulttuuristen normien ymmärtämiseen sekä uusien näkökulmien esille tuomiseen. Haastattelu etenee ennalta määritettyjen teemojen ja kysymysten mukaan ja haastattelija moderoi keskustelua, jotta fokus säilyy tutkittavassa aiheessa ja keskustelu etenee toivotusti. Taustalla on deduktiivinen käsitteellinen viitekehys, teoreettinen malli tai ajatus, joka kehittyy induktiiviseksi, kun datan kerääminen alkaa. Puhutaan datan keräämisen singulaarisuudesta, kehämäisyydestä. (Hennink, Hutter & Bailey, 2020, 138–167). Fokusryhmähaastattelu on lähtöisin markkinointitutkimuksesta, ja sitä hyödynnetään etenkin asiakas- ja potilaskokemuksen ymmärtämiseen (esim. Mäntyranta & Kaila 2008), mutta se soveltuu myös sosiaalisten ilmiöiden, kokemusten ja merkityksenantojen tutkimiseen sekä sosiaalialan interventioihin esimerkiksi systeemissä työskentelyssä (esim. Petrelius 2022).

Fokusryhmähaastattelussa suositeltu ryhmän koko on 4–10 osallistujaa aiheesta riippuen (joidenkin lähteiden mukaan 6 tai enemmän). Osallistujat ovat sikäli ho-

mogeeninen joukko, että he ovat kokeneet saman asian tai heillä on muutoin jokin yhdistävä tekijä, minkä vuoksi heidät on valittu haastateltaviksi. Haastattelijan tehtävänä on ohjata keskustelu haluttuun aiheeseen, huolehtia haastattelutilanteen ryhmädynamiikasta ja turvallisesta ilmapiiristä: kaikkien osallistujien äänen ja erilaisten ja poikkeavienkin mielipiteiden tulisi voida tulla esiin. Lisäksi haastattelun tekninen toteutus tulee hoitaa asianmukaisesti (ohjeet, tallentamiseen liittyvät kysymykset jne.). Ryhmähaastattelun etu yksilöhaastatteluihin verrattuna on esimerkiksi se, että näin saadaan esiin erilaisia näkökulmia, kun osallistujat keskusteleval moderoidusti, haastattelija auttaa tuomaan esille erilaisia käsityksiä ja näkemyksiä. Tämä tapahtuu esimerkiksi pyytämällä tarkennuksia tai rohkaisemalla kertomaan yksityiskohtaisemmin puhuttavasta asiasta. Myös muistelemisen ja aiheeseen orientoituminen voi olla helpompaa ryhmässä. (Hennink, Hutter & Bailey, 2020, 138–167.)

Haastattelun osallistujista kerättiin taustatiedot erillisellä lomakkeella (LIITE 1). Taustatietolomakkeen on tarkoitus myös osaltaan orientoida haastateltavia tulevaan keskusteluun. Haastattelutilanne tallennetaan äänitiedostoksi sekä tilanteessa tehdään avustavia muistiinpanoja huomioista, jotka eivät tallennu äänitteeseen. Näitä huomioita ovat esimerkiksi havainnot ilmapiiristä sekä kysymysten aiheuttamista reaktioista. Seuraavaksi äänite litteroidaan eli saatetaan tekstitiedostoksi. Tässä tutkielmassa tavoitellaan sanatarkkaa litterointia, koska tutkielman kohteena ovat osallistujien kokemukset, eikä esimerkiksi haastattelutilanteen vuorovaikutus (esim. Hennink, Hutter & Bailey, 2020).

5.3 Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Tutkielman tarkoituksena on tavoittaa haastateltavien kokemusta ja merkityksenantoa, tässä tutkielmassa siis sijaishuollossa työskennelleiden sosionomiopiskelijoiden kokemuksia. Tutkielman lähtökohta on sosiaalinen konstruktionismi: todellisuutta rakennetaan sosiaalisessa merkityksenannossa (Berger & Luckmann 1994 [1966]). Tässä tutkielmassa sosiaalipedagogian teoreettisen viitekehyksen ja sosionomin kompetenssien avulla fokusryhmähaastattelussa konstruoidaan käsitystä sosionomin sijaishuollossa tarvitsemasta osaamisesta (vrt. Savolainen 2021).

Tutkielmassa analyysi on deduktiivista eli teoriasta lähtevää. Tutkielman taustakäsityksenä ja tietopohjana vaikuttavat sosiaalipedagoginen teoria sekä sosionomin kompetenssit. Tämä asetelma ohjaa tutkielman eri vaiheita, kuten aineiston tuottamista ja sen analysointia. Teoriaan ja tietopohjaan perustuvat tutkimuskysymykset ovat operationalisoitu haastattelukysymyksiksi. Jotta teoria ja empiria on mahdollista yhdistää, ja abst-

raktiin ilmiöön on mahdollista vastata, keskeiset käsitteet tulee määritellä riittävällä tarkkuudella ja haastattelukysymysten tulee olla riittävän yleistajuisia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, Alku-la, Pöntinen & Ylöstalo, 2002.)

Ryhmähaastattelun tuottama aineisto on erilainen kuin yksilöhaastattelusta saatu, mutta monet haastatteluanalyysin periaatteet ovat samanlaisia (esim. Pietilä 2010). Käytännössä analyysin alussa aineisto on litteroitu riittävällä tarkkuudella, anonymisoitu (haastateltaville annetaan numerot, tässä esim. P1) ja aineisto kuvailtu. Aineiston kuvailusta edetään sen luokitteluun. Haastatteluaineisto on teemoitettu ensin yleiskategorioidiin ja sitten hienojakoisemmin alakategorioidiin. Analyysin edetessä aineistoyksiköitä yhdistellään uudelleen ja siirrytään tulkintaan. Analyysi on sekä kuvailevaa että tulkitsevaa. Analyysissä etsitään pääasiassa ilmi sisältöjä, mutta myös mahdollisia piilomerkityksiä haastateltavien puheessa. (Hirsjärvi & Hurme, 2008.)

Haastattelu tallennettiin tietokoneen sanelimella äänitiedostoksi ja nauhoitus litteroitiin sanatarkasti kokonaisuudessaan analyysin helpottamiseksi. Tallenne oli 1 tunnin 45 minuutin mittainen. Litteroinnin myötä syntyi tekstitiedosto, joka oli yhteensä 63 sivua ja litterointi sekä muu aineistoon liittyvä käsittely tehtiin hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Kun haastattelua käytetään aineiston tuottamisen tapana, tuloksena on tyypillisesti laaja ja moniaineksinen tekstimassa, jota voi lähestyä monella eri tavalla (Ruusuvoori & Nikander 2010:11) ja tutkimuksessamme haastatteluaineiston analyysi aloitetaan haastattelun litteroinnista eli tekstiksi muuttamisesta. Tekstiksi puretut ääni tai kuvataallenteet muodostavat haastattelututkimuksen tutkimusaineiston (Ruusuvoori & Nikander 2017:427.) Työmme tutkimuskysymykset ja analyysitavat ohjasivat aineiston litteroimista kokonaisuudessaan eikä litterointi soveltuvien osin sopinut aineiston käsitteilyyn (kts. Ruusuvoori & Nikander 2017:435) Työssämme haastattelun päätarkoituksena oli kerätä tietoa haastateltavilta. Pyrkimyksenä oli kerätä heidän kokemuksiaan lastensuojelun sijaishuollossa työskentelystä erityisesti laitoshuollossa. Työssämme analyysin menetelmänä käytettiin diskurssianalyysiä.

Olellista diskurssianalyysissä on, että tekstiä ei analysoida siksi, että löydettäisiin sen takana olevia asenteita. Analyysi on hyvin yksityiskohtaista. Aineistosta etsitään eroja ja yhtäläisyyksiä ja kiinnitetään huomioita myös poikkeustapauksiin (Hirsjärvi & Hurme 2009:115.) Analysoinnissa keskityttiin haastateltavien keskustelun sisältöön eikä tapaan tuottaa keskustelua tai vuorovaikutukseen haastattelutilanteessa (kts. Hirsjärvi & Hurme 2009:155–159; Ruusuvoori & Tiittula 2017:46). Aineistoa litteroidessa kiinnitettiin huomiota ainoastaan haastateltavien sanoihin. Tutkimuksen kontekstille

hyödyttömiä seikkoja kuten tauotuksia, äänen tunnelmaa ja äänen vivahteita sekä päällekkäin puhumista ei otettu huomioon litterointi prosessissa. Aineistoa analysoidessa pyrkimyksenä oli välttää liiallista korostaneisuutta kuten esimerkiksi keskusteluanalyttisessä analyysissä (Hirsjärvi & Hurme 2008:158–159; Ruusuvuori & Nikander 2017:433–434.)

Tutkimuksen aineisto on luokiteltu niin, että tutkimukseen osallistuneet haastateltavat ja haastattelija on luokiteltu osallistujien anonymiteetin suojelemiseksi. Haastateltavista on käytetty luokittelua puhuja ja tutkimusraportissa luokittelu on lyhennetty tunnuksien P1, P2 sekä P3. Tutkimusraportissa erottuu selvästi luokittelun ansiosta, mitkä aineisto-otteet ovat peräisin samoilta haastateltavilta ja lukijoille tulee selväksi analyysin perustuvan laajaan aineiston käyttöön (kts; Ruusuvuori & Nikander 2017:430–431).

Teemahaastattelun avulla keräsimme haastateltavien kokemuksia sijaishuollossa toimimisesta ja sosionomiopintojen kompetensseista. Haastattelun teemat olivat sosionomin kompetenssit operationalisoituna sekä tarkennus siihen, mitä opiskelijat pitävä tärkeänä opettaa. Aineisto purettiin teema-alueittain valittuihin kolmeen kompetenssiin asiakaslähtöisyys, eettinen osaaminen ja palvelujärjestelmä osaaminen. Analyysissä teemoina toimivat haastattelun teemat. (Hirsjärvi & Hurme 2008:152–159.) Lisäksi tarkastelimme haastattelupuheessa toistuvia teemoja sekä erityisen painokkaasti esiin nostettuja aiheita. Luokitellussa esiin nousseet teemojen alle menevät puhekielelliset ilmaistut yksinkertaistettiin eli aineistoesimerkkien puhekieltä muokattiin ymmärrettävyyden lisäämiseksi: esimerkiksi poistettiin ”niin ku”- ja ”tota” -lausahduksia ja luontaista toistoa puheessa. Tarkastelimme kategorioiden sisällä olevia esimerkkejä tapahutumista, kuvauksia ja ilmaisuja sosionomin kompetenssien avulla sosiaalipedagogiseen teoriaan nojaten. Näin muodostui kokonaisuus, joiden avulla etsimme vastausta asettamaamme tutkimuskysymykseen ”Millaisia kokemuksia sosionomiopiskelijoilla on sosionomin kompetenssien toteutumisesta lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä ja mitä on keskeisintä opettaa lastensuojelun kursseilla?”.

5.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä noudatetaan Metropolian linjausten mukaisesti Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjetta (toim. Kohonen, Kuula-Luumi & Spoof 2019) hyvistä tieteellisistä käytännöistä. Työn kaikissa vaiheissa otetaan huomioon tutkimuksen tekemisen yleiset eettiset periaatteet. Opinnäytetyön kokonais- prosessissa pyrittiin toimimaan tavoilla, jotka ovat kunnioittaneet haastateltavien ihmisarvoa eikä riko heidän itsemääräämisoikeuttansa esimerkiksi siten, että osallistuminen on vapaaehtoista ja

osallistujia informoitu tutkimuksesta, joten suostumus on tietoista (suostumuslomake LIITE 1) ja tutkimuksesta vetäytyminen on mahdollista. Haastatteluun osallistuvia informoidaan (informointikirje LIITE 1) ja tutkielma on toteutettu niin, että siinä mukana oleville henkilöille, yhteisöille tai tutkimuskohteelle yleisemmin ei aiheudu riskejä, vahinkoja eikä haittoja. Haastateltavat henkilöt ovat täysi-ikäisiä. Mikäli haastattelun yhteydessä tulee esiin arkaluonteisia tietoja, niitä käsitellään luottamuksellisesti. Kerättyä aineistoa säilytetään huolellisesti ja tietoturvasta huolehditaan kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Kerätty aineisto tuhoetaan Metropolian ohjeistuksen mukaisesti kuusi kuukautta tutkielman julkaisun jälkeen. Aineiston anonymisointi tehdään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja julkaisuvaiheessa yksityisyyden suojasta huolehditaan. (Kuula 2011.) Tarvittavat tutkimusluvut on haettu Metropolia ammattikorkeakoulun Tutkimus, kehittäminen ja innovaatiot -palveluista Metropolian tutkimuslupaprosessin mukaisesti.

Koemme opinnäytetyön aihevalinnan eettisenä ratkaisuna. Tiedon ja ymmärryksen lisääminen vaikeassa asemassa olevista kohderyhmistä voi osaltaan auttaa itseämme toimimaan sosionomina viisaammin ja kehittämään työtapoja moniammatillisissa yhteisöissä sosiaalipedagogisesta lähtökohdasta (vrt. Nivala & Ryyänen 2019).

Fokusryhmähaastatteluun osallistui kolme opiskelijaa. Menetelmäkirjallisuudessa minimimääräksi esitetään neljää osallistujaa. Valitettavasti peruutusten vuoksi osallistujamäärä jäi alhaiseksi. Haastattelu haluttiin kuitenkin järjestää, ja se päädyttiin järjestämään etäyhteyksillä. Tällainen välitteinen keskustelumuofo on herkempi häiriötekijöille (vuoronvaihto keskustelussa, päällekkäispuhunta, äänen viive, keskustelun eteneminen), joten koemme, että tällaisenaan kolme osallistujaa oli sopiva määrä, jotta haastattelussa tavoiteltava keskustelunomainen muoto voi säilyä. Osallistujien pieni määrä huomioidaan analyysissä ja reliabiliteettiä arvioitaessa, ja sen vaikutusta arvioidaan työn kaikissa vaiheissa, vaikka laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitellakaan tulosten yleistettävyyttä samalla tavalla kuin kvantitatiivisia aineistoja hyödyntäessä.

Haastattelutilanteessa kaikki kolme osallistujaa tuottivat aktiivisesti puhetta ja osallistui-
vat teemojen käsittelemiseen. Litteroinnin jälkeen havaitsimme, että jotkin kommentit ovat niin vahvasti puhekielisiä tai epäselviä, ettei niitä voi sellaisenaan ottaa aineistonäytteiksi. Tämä voi antaa epätasapainoisen vaikutelman haastateltavien osallistumisesta, mutta koemme, että osallistujille annettiin kaikille tilaa ja heidän kokemuksiaan kartoitettiin tasapuolisesti. Mielestämme kolme osallistujaa tuottivat rikasta aineistoa, ja sisältö varioida esimerkiksi siksi, että työskentelykokemukset ovat eri tasoisista sijaishuollon laitoksista. Aineiston luotettavuuteen vaikuttaa osaltaan myös se, että osallistujat olivat osin tuttuja toisilleen ja haastattelijoille. Tätä vaikutusta pyrittiin minimoimaan

sillä, että haastattelijana toimi se opinnäytetyöntekijä, joka ei tuntenut osaa haastateltavista. Haastattelun alussa myös muistutettiin tilanteen luottamuksellisuudesta. Ryhmähaastattelussa haastattelijan mutta etenkin ryhmäläisten välisen vuorovaikutuksen merkitys korostuu (Ruusuvuori & Nikander 2010: 223–234, 291), tähän pyrittiin kiinnittämään huomiota rohkaisemalla kaikkia osallistumaan ja olemaan myös eri mieltä (emt. 231) sekä muistutettiin tilaisuuden luottamuksellisuudesta. Fokusryhmähaastatteluun osallistuneille opiskelijoille annettiin mahdollisuus palautteenantoon, heille lähetettiin muutama päivä haastattelun jälkeen WhatsApp-viesti.

Osallistujapalautteen keräämisellä haluttiin varmistaa, että osallistujat eivät koe jäävänsä yksin mahdollisesti mieleen nousevien vaikeidenkin aiheiden kanssa, vaan yhteys tutkielman tekijöihin on avoinna osallistujan niin toivoessa. Palautetta annettiin siitä, että piti varoa haastattelussa puhettaan, koska ei halunnut, että lastensuojelulaitos, jossa hän on työskennellyt, tulisi tunnistetuksi. Kaiketi meidän olisi ollut hyvä avata tarkemmin esimerkiksi anonymisointikeinoja, joilla muokkaamme aineistoa ja turvaamme osallistujien ja aiheiden luottamuksellisuuden.

6 Tulokset

Tässä luvussa esittelemme fokusryhmähaastattelussa tuotetun aineiston pääpiirteittäin. Etsimme aineistosta vastausta tutkimuskysymykseemme “Millaisia kokemuksia sosionomiopiskelijoilla on sosionomin kompetenssien toteutumisesta lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä ja mitä on keskeisintä opettaa lastensuojelun kursseilla?”. Haastattelupuhetta analysoidaan diskurssianalyttisesti sosiaalipedagogiikan ja sosionomin kompetenssien näkökulmasta. Keskeisimmät löydökset ja opiskelijoilta tulleet kehitysideat on kerätty taulukoksi, joka löytyy myös tutkielman liitteistä. Haastattelupuheessa kokemukset ovat omassa työssä kohdattuja tilanteita tai havaintoja kollegan toiminnasta. Oppimista tapahtuu siis oman kokemuksen kautta, mutta myös ryhmässä. Lastensuojelun opintojaksosta on kaikilla haastateltavilla kulunut jo jonkin aikaa, joten siihen liittyvä puhe on muistelua ja yksityiskohtia ei tarkennettu erikseen.

6.1 Sosiaalipedagogiikka sijaishuollossa

Sosiaalipedagogiikassa arjen merkitys korostuu ja tämä näkyy monessa tasossa sosiaalipedagogisessa arjessa laitostyötä tehdessä. Laitostyön arki painottuu asiakkaan vahvuuksien tukemiseen sekä elämässä kohdattavien asioiden käsittelyyn. Laitostyössä työskennellään asiakkaiden elämäntaitojen opetteluun ja asiakkaan toimijuuden vahvistamiseen. Työn tekemisen edellytyksenä on reflektiivinen ajattelu. Työtä tehdessä pitää pystyä tarkastelemaan omia arvoja ja toimintatapoja. Työntekijältä, joka toimii laitospäristössä kasvattajana, edellytetään suhtautumistapojen tarkastelua ja näiden tapojen tiedostamista. Tärkeässä osassa on myös sosiaalisen läheisyyden ja etäisyyden säätelykyky eli käytännössä tämä tarkoittaa ammatillisten rajojen asettamista. (Timonen-Kallio, Yliruka, Närhi 2017:26).

Lastensuojelun sijaishuollossa sosionomi jakaa arkea lasten kanssa. Sosionomin rooli laitoshuollossa on olla vastuullinen, ennakoitava ja turvallinen aikuinen. Aikuisen mallia, samoin kuin turvallisen vuorovaikutuksen mallia yleisemmin, näytetään arkisissa kohtaamisissa, mutta myös esimerkiksi ristiriita- ja konfliktitilanteissa. Tärkeä oppimisen alue ovat sosiaaliset suhteet: se, miten toisia ihmisiä kohdellaan erilaisissa tilanteissa. Sosiaalipedagogisessa kasvatussuhteessa taustalla vaikuttaa koko ajan ajatus elinikäisestä kasvusta ja kehityksestä, ja näin myös mahdollisuus muutokseen ja toivoon (Nivala & Ryyänen 2019).

“Ollaan turvallisen aikuisen malleja sijaishuollossa niille haavoittuville, haavoittuneille ja haavoittuvassa asemassa oleville lapsille. Myöskin se, että työyhteisössä kohdellaan toisia kunnioittavasti ja arvostavasti ja annetaan se oikeanlainen aikuisen malli, mitä lapsella ei välttämättä ole kotona ollut...” (P3)

Sijaishuollossa sosionomi toimii lapsen huoltajan sijaisena omaohjaajan roolissa. Sijaishuollossa työskentelevillä on velvoite luoda vuorovaikutussuhde lasten ja nuorten kanssa. Lapsen yksilöllisyys huomioidaan sijaishuollon laitoshoidossa. Käytännössä tämä tarkoittaa lapsen minä kuvan vahvistamista. Omaohjaajuuden tärkein työtehtävä on luoda turvallinen kiintymyssuhde lapseen ja tämän myötä vahvistaa myönteisiä korvaavia kokemuksia aikuisen sekä lapsen välisessä vuorovaikutussuhteessa. Kiintymyssuhteen muodostuminen edellyttää välitöntä ja läheistä vuorovaikutusta lapsen ja omaohjaajan välillä. Yksilöllinen työ tapahtuu käytännössä usein jokapäiväisissä tilanteissa, mutta omaohjaajilla on tapana myös varata laatu-aikaa yhdessä oman lapsen kanssa. Monet työntekijät ovatkin sitä mieltä, että laatuajan mahdollistaminen ja yksilöllinen työ on keskeinen osa omaohjaajatyötä (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017:26.) Arjessa

myös opetellaan yhdessä taitoja, joita kotona yleensäkin opitaan, esimerkiksi siivoamista, ruoanlaittoa ja päivärytmistä huolehtimista. Haastateltavien puheessa tämä sosiaalipedagoginen ”arkityö” näkyy esimerkiksi seuraavassa katkelmassa:

”Osallisuus osallistamalla myöskin arjen toimintoihin, ruuanlaittoihin, pyykinpesuun, omasta huoneesta huolehtimiseen, semmoiseen, mitkä ei välttämättä kotona tai aiemmissa sijoituspaikoissa ole ollut juttuja, mitä lapsi on itse hoitanut. Ihan kädestä pitäen ja tukien ja sanallisesti kannustaen. Pikkuhiljaa niistäkin tulee rutiineja. Mutta nämä asiat ovat semmoisia lapselle itselleenkin mieluisia, se ei ole vaan sitä, että minä olen aikuinen ja sanon ja me teemme yhdessä ja piste. Se lähtee myöskin siitä, että lapsi tulee vaikka sanomaan: ”voidaanko leipoa?”. Sitten voidaan yhdessä käydä hankkimassa leivontatarvikkeet ja tehdä hänen kanssaan juttuja.” (P3)

6.2 Asiakastyönosaaminen

Asiakastyön osa-alueita ovat asiakkaan tarpeiden ymmärtäminen, empatia ja tunnetaitojen käyttö, ratkaisukeskeisyys ja tukeminen sekä asiakkaan osallisuus ja itsemääräämisoikeus. Haastateltavien mukaan asiakastyön eri osa-alueita toteutetaan työssä erilaisia keinoja ja henkilökohtaisia ominaisuuksia hyödyntäen. Myös kollegoilta opitaan ratkaisukeinoja ja toimintatapoja, samoin eri yksiköiden välillä vaihtuu tietoa työtavoista esimerkiksi opiskelijoiden, sijaisten ja keikkatyöläisten välityksellä.

Sosiaalialan asiakastyön osaamisessa varhaisen tuen työote edistää hyvinvointia ja edesauttaa kuntoutumista. (SOAMK 2023.) Keskeistä on ymmärtää asiakkaan tarpeet, jotta osataan keskittyä oikeisiin asioihin. Ammatillinen ja dialoginen toiminta sekä itse-reflektio (SOAMK 2023) auttavat asettumaan dialogiseen suhteeseen lapsen kanssa. Asiakkaiden tarpeiden ymmärtämisestä kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, miten tärkeää luottamussuhteen rakentaminen asiakkaaseen on. Haastateltavat toivat esiin erilaisia keinoja, joilla luottamussuhdetta voidaan asiakkaaseen rakentaa. Tärkeässä asemassa on aito kiinnostus asiakkaan asioihin ja autenttinen vuorovaikutus asiakkaaseen (SOAMK 2023; Nivala & Ryyänen 79,189 192–193).

”Mulla ei ainakaan ole mitään tiettyä strategiaa. Kyllä se lähtee luottamuksen muodostumisesta. Alkukartoitushaastattelu on muodostettu silleen, että se aika paljon, kaivaa sieltä lapselta sitä tietoa, että mitkä hänen toiveensa ja tarpeet on.” (P3)

Empatia ja tunnetaitojen käytöstä keskusteltaessa esiin nousivat erilaiset tavat ja henkilökohtainen tyyli osoittaa myötäelämistä.

“Monin tavoin, tietenkin sanoilla, teoilla, kosketuksella. Jos suhde on semmoinen, että voi lohduttaa tai antaa tukea, empaattisesti kohdata fyysisestikin, niin miksei, mutta se ei yleensä ole semmoinen, mitä pitää heti ensimmäiseksi tehdä. Ekaksi siinä ollaan kuitenkin vieraita, mutta niin kyl-lähän empatiaa voi ilmaista monilla muillakin tavoin kuin pelkästään sanoilla.” (P2)

Esimerkiksi koskettamisen ja fyysisen kanssakäymisen suhteen haastateltavat toivat esiin tilannesidonnaisuuden ja omien ja toisen rajojen kunnioittamisen tärkeyden sekä ammatillisen käyttäytymisen vaatimuksen. Sosiaalipedagogisen toimijan on tärkeää säilyttää herkkyys tunnistaa paras tapa (Nivala & Ryyänen 2019: 216) ja sensitiivisyys kohtaamisessa (esim. SOAMK 2023).

“Itsellä tulee silleen luonnostaan, olen huomannut, tarve välillä halata ihmisiä. Mutta se suhde ei välttämättä ole niin läheinen molemmin puolin, pitää semmoinen etäisyys, ottaa sen huomioon, että mikä olisi soveliaista siinä tilanteessa.” (P4)

Koskettamiseen sisältyy myös valtaa, joka tuo mukanaan suuren vastuun. Aikuisen, kasvattajan roolissa toimivan sosionomin tulee olla tästä tietoinen (esim. Nivala & Ryyänen 2019: 115).

“Itse pidän tosi tiukat rajat just siinä fyysisessä puolessa, että mikä on OK kosketus ja mikä ei ole OK kosketus. Joo, mulla on tiukat rajat siinä.”(P3)

Empatia- ja tunnetaitoja käytetään sosiaalipedagogisessa kasvatustyössä myös silloin, kun työyhteisön toimivuus ja käyttäytymissäännöt toimivat laitoksessa asuville lapsille kodin ihmissuhteita vastaavana oppimispaikkana (Nivala & Ryyänen 2019: 227–228). Asiakastyön osa-alueena ratkaisukeskeisyydestä ja tukemisesta keskusteltaessa haastateltavat toivat esiin tarpeen erilaisille keinoille tukea asiakkaita löytämään ratkaisuja ja auttaa asiakkaita löytämään sisäisen motivaation tilanteiden jäsentämiseen pidemmällä aikavälillä. Kyseessä on osallistava sosiaalipedagoginen työ, jossa lasta ohjataan tunnistamaan itsensä toimijana omaan elämäänsä vaikuttavana toimijana. (Esim. Nivala & Ryyänen 2019: 111–117, 192–193).

“Usein puhun esimerkiksi, että mikä on pikapalkinto, jos tekee jonkun vähän huonon valinnan mikä on ihanaa nyt, mutta sitten huomenna, sillä on jo ihan eri seuraamukset. Sitten jos sinä valitset toisin, miltä se näyttää vaikka 2 viikon päästä. Koitan, en välttämättä ole sillain, että mitä sinusta tulee isona, enkä yritä vetää silloinkaan vuosien päähän, mutta yritän veyntää edes jonnekin viikkojen, kuukausien päähän. Keskustelun keinoin. Eihän siinä hirveästi muita keinoja ole.”(P2)

Haastateltava toi esiin, miten asiakkaiden kanssa toimitaan sosiaalipedagogisen myötäeläjän roolissa antamalla positiivista palautetta ja tukea. Tärkeimpänä haastateltava koki asiakkaan itsetunnon parantamisen ja sen myötä sisäisen motivaation löytämisen, joka on avain muutokseen (Nivala & Ryytänen 2019:123, 196–198).

“Hyvin harvoin ulkoapäin pystyy sanoa ratkaisuja. Kyllä se ratkaisu pitää lähteä siitä lapsesta itsestään, että miten toivoo... voi olla kanssatukijana, kanssakulkijana, antaa positiivista palautetta ja kannustusta. Mutta kyllä se vaatii sen sisäisen motivaation, että ulkoiset motivaatiot pötkivät tiettyyn pisteeseen, mutta kyllä se vaatii myöskin sen sisäisen... Miten sitä sitten tuetaan, ehkä parhaiten tukemalla itseluottamusta, koska meidän asiakaskunnallamme se on hyvinkin alhaalla.” (P3)

Lastensuojelun sijaishuollossa asiakastyön osaaminen on keskeinen voimavara, joka näkyy päivittäisessä työssä. Sosiaalialan asiakastyön osaamisella tarkoitetaan ammatillista ja dialogista toimintaa sekä kykyä kriittiseen itsereflektioon. Asiakastyön osaamista on myös asiakkaan osallisuutta ja voimavaroja tukeva palveluprosessi sekä tavoitteellinen työ yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen kasvun, kehityksen ja arjen tukemisessa. (SOAMK 2023.) Haastateltava kuvaa ihmissuhteisiin liittyvien tarpeiden nousumisen esiin itse suhteessa asiakkaan ja ohjaajan välillä. Vastauksessa on havaittavissa yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. Ne selviävät kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa.

“Sellaiset ihmissuhteisiin liittyvät tarpeet, ne tulee sitten ilmi siinä itse suhteessa, vuorovaikutussuhteessa ja luottamussuhteessa. On ilmiselvää, että tuetaan suhteita turvallisiin aikuisiin tai tällaista. Mutta että mitä se sitten pitää sisällään ja mitä se kenellekin on. Se selviää sitten vasta siinä, kun ollaan kasvokkain.” (P2)

Haastateltava nostaa esiin, että on tietynlaisia tapoja millä seurata asiakkaan arkea. Vastauksesta on nähtävissä luottamussuhteen tärkeys ja haastateltava kuvaa sen näkyvän siinä, kuinka paljon asiakas uskaltaa asioitaan avautua hänelle tai jollekin toiselle työntekijälle.

“Koulunkäynti on helppo seurata Wilman kautta ja et okei, on paljon pois-saoloja tai jotain. Kaveripiiriä ei välttämättä, siitä ei ole semmoista samantyyppistä jälkeä löydettävissä. Siihen just se luottamussuhde tai sen tärkeys näkyy, että kuinka paljon siellä nuori uskaltaa kertoa niitä asioita sinulle tai kenelle ikinä nyt kehen luottaa.” (P4)

Asiakkaan osallisuudesta ja itsemääräämisoikeuksista haastateltavat nostivat erittäin tärkeitä huomioita, joita he ovat työssään havainneet ja huomioineet. Lapsen mielipide häntä koskeviin dokumentteihin on määritetty lastensuojelulaissa (ks. Lastensuojelulaki 417/2007 §5, §20)

“Pitää moniin dokumentteihin pyytää lapsen mielipidettä. Saatan myös sanoa, onko ok, että minä kirjaan, vaikka että on juteltu seurusteluun liittyvistä teemoista. Jos on jotain, mitä työryhmän pitäisi tietää, niin koitan tuoda esille sitä sen luottamuksenkin takia. Tavallaan, että ne *(lapset) tietävät itse, mitä dataa heistä tuotetaan. Jos jotain asiaa mietitään, jotain sovitaan, jotain paluuaikaa viikonloppuna, että no mitä sinä itse ehdottaisit ja vähän silleen, että ne ei kaikki lähde silleen, että minä tässä nyt päätän. Vaan neuvotellaan ja keskustellaan.” (P2)

Arjen työssä tämä näkyy haastateltavien mukaan esimerkiksi osallistavassa kirjaamisessa, mielipiteen selvittämisestä dokumentteihin ja kuukausikoosteiden läpikäymisessä.

“Itse suosin osallistavaa kirjaamista lasten kanssa. Kirjataan vähintään kerran viikkoon jotain yhdessä. Kuukausikousteet luetaan lapselle ennen, kun ne lähtevät sosiaalityöntekijälle, että saa sitten itse kommentoida. Jos siellä on jotain muokattavaa, niin muokataan.”(P3)

YK:n Lasten oikeuksien sopimuksessa on määritetty artikloja, alaikäisten itsemääräämisoikeuksien toteutumisesta sosiaalihuollossa. Sopimuksen kolmas artikla painottaa kaiken toiminnan perustuvan ensisijaisesti lapsen edun ja oikeuksien huomioon ottamiseen. Sopimuksessa myös määritetään lapsen oikeus tulla kuulluksi omissa asioissaan ja päätöksenteossa. Sopimus velvoittaa myös lapsesta vastuussa olevien neuvovan lasta YK:n lastenoikeuksien sopimuksessa määritettyjen oikeuksien käyttämistä tarvittaessa. (Unicef 1989.) Tärkeimpänä nostettiin esiin työntekijän vastuu tuoda asiakkaan itsemääräämisoikeus asiakkaan tietoon ja ottaa asiakkaiden yksilöllisyys huomioon osallisuudessa. Osaltaan tämä vahvistaa sosiaalipedagogisesta toimijuutta (Nivala & Ryytänen 2019)

“Itsemääräämisoikeudesta on tietysti asioita, jotka kuuluvat kaikille. Jos on ylivoimaista, vaikka osallistua johonkin yhteisöiltaan tai yhteiseen ryhmään, niin sitten voidaan käydä niitä teemoja myöskin jälkikäteen kaksin kesken läpi. Joillakin on vaikka semmoisia sosiaalisen tilanteiden pelkoja tai ahdistusta, jonka takia ryhmämuotoinen työskentely on haastavaa. Ne huomioidaan tapauskohtaisesti tietysti.”(P3)

6.3 Eettinen osaaminen

Eettisen osaamisen osa-alueita tässä tutkielmassa ovat eettinen päätöksenteko ja reflektio, asiakkaan oikeudet ja itsemääräämisoikeus, eettiset haasteet sekä luottamuksellisuus ja tietosuojat. Sosiaalialan eettinen osaaminen tarkoittaa käytännössä sitä, että ammattilainen toimii ihmisoikeuksien ja perustuslaillisten säädösten sekä sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden mukaisesti (kts; SOAMK 2023). Haastateltavat tunnistavat työssään monenlaisia eettistä arviointia vaativia tilanteita, eettiset

haasteet ja ristiriidat tulevat esiin haastattelupuheessa monessa kohdassa. Haastatteluvien puheessa eettiseen päätöksentekoon ja oman toiminnan reflektointiin liittyy paljon työtä.

Lasten elämä on monisyistä. Suurelta osin se tavallista arkea ja nuoruutta, mutta lasten suojelemiseen liittyvät eettiset ulottuvuudet voivat korostua esimerkiksi seurustelusuhteisiin tai rajoitustoimiin liittyen. Tällaisissa tilanteissa sosionomi joutuu käyttämään eettistä harkintaa, jonka merkityksen lapsi ymmärtää mahdollisesti vasta paljon myöhemmin, jos silloinkaan. Samalla pitää harkita päätösten vaikutuksia koko yhteisöön, jossa lapset elävät yhdessä (Nivala & Ryyänen 2019: 338).

“Toki on monissa osa-alueissa kokenut semmoista, että pitänyt pohtia eettisesti. Aika monesti olen löytänyt itseni pohtimasta, kun on pitänyt esimerkiksi päättää jotain tällaisia seurustelusuhteisiin liittyviä teemoja. Esimerkiksi monelta asiakkaan kumppani saa tulla osastolle vierailemaan. Ja jos ei ole paljon ollut vastaavia tapauksia aikaisemmin, on pitänyt pohtia, että miten tämä vaikuttaa mahdollisesti myöhemmin.” (P4)

Eettinen osaaminen sosiaalialalla on haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja yhteisöjen aseman parantamista. (SOAMK 2023.) Lastensuojelun sijaishuollossa lapset ovat lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa. Sosionomin on tärkeää hahmottaa lasten mahdollinen traumatausta, josta voi seurata eri tavoin oireilevaa tai vaikeaa käyttäytymistä. Lasta on ymmärrettävä ja tuettava löytämään erilaisia toimintamalleja. Keskeistä on se, miten kasvattaja toimii tilanteissa ja ottaa vastuun tarvittaessa. (Nivala & Ryyänen 2019: 18, 146–150.)

“Koen eettistä ristiriitaa on työntekijöiden mahdollistamasta splittaamisesta. Työntekijöiden tehtävä ei ole olla bestiksiä lasten kanssa, tai se tuo koko työryhmälle hankaluutta. Jos ohjaaja menee liikaa lapsen elämään mukaan. Sitten mennään näihin rajoihin, jotka eivät ole enää hyvä maun rajoissa.” (P3)

Edellä kuvattu lohkominen (splittaaminen, eng. *splitting*) on psykologinen defensi. Se ilmenee mustavalkoisena ajatteluna itsestä ja toisista ihmisistä, ja esimerkiksi työntekijöiden jakamisena hyviin ja pahoihin sen mukaan, täyttääkö tämä lapsen tarpeet tietyssä tilanteessa. Lohkominen saattaa liittyä esimerkiksi pulmiin varhaisiän kiintymyssuhteissa tai traumaattisiin kokemuksiin, joille lapset ovat voineet altistua (esim. Lönnqvist & al. 2021). Haastattelupuheessa keskityttiin tämän ilmiön sosiaalisiin vaikutuksiin sosionomin työssä, ei siis esimerkiksi diagnostiikkaan. Sosionomin ja koko työyhteisön

on hyvä olla tietoinen lohkomisesta ilmiönä, sillä lohkomisella on laitossarjessa kauaskantoisia seurauksia, jos työntekijöiden toiminta ei ole linjakasta:

“Koska se vie pohjaa sitten tulevaisuudessakin kaikilta, että “no ei se viimeksikään toteutunut, vaikka lupasi.”” Lupaus menettää merkityksensä.” (P4)

Haastateltavat kertovat ammattieettisestä ristiriidasta asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja toisaalta lapsen suojelemisen välillä. Esimerkiksi tilanteet, joissa yhteydenpitoa läheisiin seuraa lapsen itsetuhoista käytöstä, tekisi mieli ohjeistaa tai rajoittaa, mutta lapsen itsemääräämisoikeus ja oikeus vanhempiin ja yhteydenpitoon on tässä niin suuri, että rajoittaminen ei välttämättä tule kyseeseen. Pääperiaate on lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi. (Lastensuojelulaki 542/2019, THL Lastensuojelun käsikirja 2023.)

“Joo ja sitten niissä on joutunut pohtimaan vielä sitä, että jos en anna lupaa niin sitten kello on nyt puoli 10 niin nyt se lähtee tuosta ja sitten se on koko yön poissa ja, että me on työryhmän kanssa nyt sovittu näin, niin mikä tässä nyt on se? No joo, mutta paljon kyllä näen itse paljon sellaista eettistä ristiriitaa ja pohdin usein lastensuojelulakia. Ja vielä kaikkea, että se ei välillä ole jotenkin sellaisen maalaisjärjen mukaista, että jos nuori vaikka lähettelee itsestään jotain alastonkuvia jatkuvasti aikuisille ihmisille niin sitten ja meidän joudutaan tekemään aika järeät toimenpiteet ja ne ovat aina väliaikaisia. Niin ne alkavat ja ne loppuvat tietynä aikana ja ne ovat sitten siinä. Pitää miettiä, että no kuka tässä on vuorossa, ehditäänkö me tehdä päätöksiä?”(P2)

Eettinen osaaminen tarkoittaa myös itsereflektiota, oman ihmiskäsityksen ja arvomaailman merkityksen ymmärtämistä asiakastyössä (SOAMK 2023). Sosiaalipedagogisesti ja eettisesti toimiva kasvattaja tukee lasta kohti autonomista ajattelua ja toimintaa (Niivala & Ryytänen 2019:338) ja toisaalta kokemusta ennakoitavuudesta, oikeudenmukaisuudesta ja yhdenvertaisesta kohtelusta vakauttavassa laitossarjessa.

“Varsinkin rajoituspäätökset, kun ne ei ole rankaisu vaan ne on lapsikohtaisesti punnittava. Ylipäätään arjessa kaikki tilanteet ovat lapsikohtaisesti punnittavia, että mitkä ovat lapsen tilanteeseen parhaimmat rajoituspäätökset. Koen, että henkilön katsastukset ja henkilöntarkastuksen on todella lapsen omalle reviirille astuvia rajoituspäätöksiä. Ja liikkumisvapauden rajoitus.” (P3)

Sosionomin eettinen osaaminen sensitiivistä toimintaa vuorovaikutustilanteissa (SOAMK 2023). Työntekijän omien rajojen ja ammatillisuuden säilyttäminen on osa eettistä pohdintaa. Samalla kyse on lapsen rajojen kunnioittamisesta ja kasvattami-

sesta kunnioittamaan omia, mahdollisesti moneen kertaan loukattuja rajojaan. Keskeinen tuki eettiselle työskentelylle tulee (tai ei tule) omasta työryhmästä. Lainsäädäntö antaa reunaehdot toiminnalle, mutta käytännön työssä on paljon tilanteita, joihin pelkkä lain tunteminen ei riitä.

“Asioista voisi puhua asioiden oikeilla nimillä, vaikka lasten asioista puhutaan jollain tavalla kaunistellen. Ei se ole lapsen edun mukaista. Työyhteisö, vaikka olisi kuinka leipääntynyt tai kuinka rikki tai mitä ikinä, niin kuitenkin pystyisi puhaltamaan siinä työssä yhteen hiileen ja toisiaan tukien, jotta ne lapset saisi parhaan mahdollisen tuen ja hoidon ja kasvatuksen siellä yksikössä.” (P3)

Myös itse työpaikan tai työnantajan arvoihin ja käytäntöihin sitoutuminen voi vaatia keskustelua ja asian työstämistä, eettistä arviointia ja pohdintaa. Sosionomin omien arvojen tunnistaminen ja niiden mukainen toiminta on tärkeää esimerkiksi työssäjaksamisen vuoksi: vähäinen perehdytys ja riittämättömät resurssit puolestaan vaikuttavat eettiseen arviointiin (esim. Banks 2004). Pidemmällä tähtäimellä kyse voi olla alalla työskentelyn kokemisesta merkityksellisenä ja oman työkyvyn säilyttämisestä (esim. Talentia 2023).

“Minun oli tärkeää tuoda se esiin, miksi minä päädyin tähän omaan ratkaisuun, niin myöskin sen työryhmän tietoisuuteen, että kyse on semmoisesta arvoristiriidosta ja näkemyseroista, jonka takia en voi seistä tässä tiimissä, vaan se on moro ja lähden toisaalle.” (P3)

Asiakkaan oikeudet ja itsemääräämisoikeus ovat tärkeä osa sosionomin eettistä osaamista (SOAMK 2023) ja osallistava työote on sosiaalipedagogiikan ytimessä (Nivala & Ryyänen 2019). Osana laajempaa yksilöllistymiskehitystä myös lastensuojelun asiakkuuteen ja alaiseksi suostuminen on muuttunut, sillä ihmiset ovat yhä tarkempia itsemääräämisoikeudestaan ja yksityisyydestään (esim. Lähde 2024). Tämä sama näkyy haastatteluaineistossa arkisena kokemuksena sosiaalipedagogisessa työssä, jossa neuvottelu, dialogi, lapsen kanssa korostuu.

“Aina rajoituspäätöksen sen allekirjoittaa 2 työntekijää ja lapsi itse ja siihen otetaan myöskin lapsen huomio. Se, että joka tilanteessa lapselta kuultaisiin mielipide, ei valitettavasti aina toteudu. Tehdään rajoituspäätös, vaikka lapsen poissa ollessa huoneratsaus. Mutta saadaanko sen mielipide selville, jos sillä on vaikka puhelin kiinni ja hän on hatkassa, niin ei todennäköisesti saada.” (P3)

Luottamuksellisuutta ja tietosuojan merkitystä sosionomin työelämäosaamisena sivutaan monipuolisesti haastatteluaineistossa. Työskentely lastensuojelulaitoksessa on tuonut haastatteluun osallistuneille sosionomeille monitahoisia kokemuksia luottamuksellisuuteen ja tietosuojaan liittyen. Haastateltavia on pohdituttanut se, mitä ja kenelle

voi tai pitää puhua ja toisaalta, milloin lasten tai työntekijöiden toiminnasta pitää raportoida eteen päin? Lapsen verkostojen kanssa työskennellessä pitää olla tietoinen siitä, että lapsella on oikeus yksityisyyteen, ja toisaalta olennaisten tietojen on hyvä välittyä asianosaisille.

“Ainakin verkostotyössä pitää olla tarkka, että mitä voi lapsen nuoren tilanteesta sanoa, vaikka koululle, että sitten siinä pitää osata kyllä muotoilla asiat ja näin, että se mulla tulee tuosta ehkä mieleen ainakin sellaisen muun ilmiselvän ehkä lisäksi, ettei niitä asioita sitten työryhmän tai työpaikan ulkopuolella puhu.” (P2)

Lapsen asioista puhuminen on sensitiivistä myös yksikössä oltaessa, sillä lapsia kiinnostavat toistensa asiat. Sama oikeus yksityisyydensuojaan pitää huomioida myös kirjaamisissa.

“Pitää olla tarkkana vähän, että jos puhuu jossain ei-yksityisessä tilassa tai vaikka jossain yleisissä tiloissa, asiakkaan asioista, että ei ole kuulevia korvia tai että jotkut muut asiakkaat saattavat olla aika uteliaita ylipäättään kuulla ja tämmöisiä sisäpiirin juttuja.” (P4)

Eettistä osaamista on eettisesti perusteltu ja sosiaalisesti kestävä toiminta myös tilanteissa, joissa on arvoriitoja (SOAMK 2023). Ulkopuolisille tahoille puhuminen voidaan kokea vaikeana, kun työn luottamuksellisuus tai lojaliteetti työnantajaa kohtaan asettavat rajoitteita.

“Olen joutunut poliisille todistamaan työssä tapahtuneista asioista. Joutuu siinäkin miettimään, että koska poliisihan sanoi, että sinun ei tarvitse kertoa itseäsi vahingoittavia asioita, mutta mitkä ovat niitä asioita, millä vahingoitan sitten työpaikkaa? Niin semmoista eettistä pohdintaa.” (P3)

6.4 Palvelujärjestelmäosaaminen

Sosionomin kompetenssina sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen tarkoittaa riittävää ymmärrystä sosiaalihuollon rakenteista ja järjestelmän kokonaisuudesta. Miten eri tasoiset haasteet liittyvät hyvinvointiin ja kestäväan kehitykseen. Ymmärrystä tulee olla myös haasteiden yhteydestä sosiaali-, terveys- ja kasvatustalviuihin. (SOAMK 2023.) Palvelujärjestelmän ymmärtämisen osa-alueina haastattelussa käsiteltiin seuraavia alateemoja: järjestelmän ymmärtäminen, lainsäädännön ja sääntöjen tuntemus, yhteistyö organisaatioiden välillä, dokumentointitaidot ja raportointi sekä järjestelmän kehittäminen.

Juridisen säädöspohjan ja keskeisen lainsäädännön riittävän hyvä tunteminen ja näiden raamien mukaan toimiminen on palvelujärjestelmäosaamista. (SOAMK 2023.) Sosionomin työn kannalta olennaista on ymmärtää, miten lainsäädäntö ja säännöt vaikuttavat päätöksentekoon ja asiakastyöhön. Haastateltavien puheessa kuuluu se, että lainsäädäntö raamittaa laitosarkea. Käytännöt ja painotukset vaihtelevat toimintayksikökohtaisesti, mutta periaatteet ovat samanlaisia. Erityyppisissä laitoksissa esimerkiksi rajoitustoimien tarve korostuu, toisaalla ne ovat jopa harvinaisia. Vaikka tuntemus lainsäädännöstä olisikin hyvä, päätöksenteossa ja asiakastyössä omaa arviointia on tehtävä paljon lapsen etu silmällä pitäen.

“Sijaishuollossa eletään tosi paljon harmaalla alueella, kun kaikki päätökset tehdään lapsikohtaisesti. Voi olla semmoiset raamit, yksikön säännöt. Mutta sitten, jos jotain tapahtuu, ne päätökset tulee aina pohtia silleen, että mikä on tälle lapselle just tässä tilanteessa paras mahdollinen, en sano rangaistus enkä seuraamus, mutta rajoituspäätös. Totta kai kaikki päätökset perustuvat lakeihin. Mutta siinä pitää myöskin semmoista omaa järkeä käyttää hyvin paljon niissä tilanteissa.” (P3)

Haastateltavien mukaan asiakkaan oikeuksia ja esimerkiksi valituspolkuja käydään riittävästi läpi lastensuojelun peruskurssilla, ja tätä osaamista on myös käytetty työelämässä, kun lapsia ja heidän läheisiään ohjataan esimerkiksi rajoituspäätöksiin liittyen. Sosiaalialan ohjauksen ja valvonnan toimijoiden ymmärrys on osaamista, jota sosionomilla tulee olla. (SOAMK 2023.) Tämä osaaminen on tarpeen asiakasryhmän oikeuksien näkökulmasta, mutta myös työntekijän oman oikeusturvan takia.

“Että, meillä on ainakin tullut siihen rajoitustoimenpide, kun niitä silloin kun se tehdään. Niin siellä on nyt semmoinen kohta, että lapselle on siellä ja vanhemmalle on selvitetty heidän oikeutensa ja, että sitten siinä pitää kertoa, että miten ja onko ne käyty läpi. Mutta se kyllä käytiin minun mielestäni siellä opinnoissakin. Se tuli ihan hyvin siinä siellä lastensuojelu kurssilla minun mielestäni ne asiakkaan oikeudet ja valituspolku. Aika hyvin on päässyt selvittämään, että mihin voi mistäkin olla yhteydessä sitten ja kyllä se tuli sitten ihan tarpeeseen sekin tieto.” (P2)

Ohjausta ja valvonta sosiaalialalla sivuttiin haastattelussa jonkin verran esimerkiksi liittyen raportointiin ja kirjaamiseen.

“Kaiken pitäisi olla mustaa valkoisella, koska se on koko työryhmän asia, se ei ole vaan sen tietyn ohjaajan ja nuoren välinen asia, että on kirjattu. Jos sattuu jotain peruuttamattoman kamalaa, ja tarvitaankin vaikka tarkastusta koko kirjausjärjestelmästä, että mitä edellisenä päivänä on tapahtunut, niin jos niitä ei ole kirjattu, siinä on kyllä koko yrityskin pulassa”. (P3)

Sosionomin kompetensseihin liittyvässä palvelujärjestelmäosaamisessa keskeistä on kokonaisvaltainen palveluohjaus ja sen merkityksen ymmärtäminen, samoin sosiaaliturvan toimintaperiaatteiden ymmärtäminen ja sosiaalialan järjestämisen ja tuottamisen toimijat. (SOAMK 2023.)

“Monet kolmannen sektorin toimijat tuottavat palveluja nimenomaan sijoitetuille lapsille ja nuorille, mutta ne ovat aika piilossa. Usein on ne tietyt kontaktit, joita käytetään, mutta että tarjolla olisi niin paljon enemmänkin just kolmannen sektorin toimijoita.” (P3)

Yhteistyö organisaatioiden ja sidosryhmien välillä on sosionomin osaamista ja työtä. Haastatteluaineistossa ilmenee, että verkosto-osaamista ja -tuntemusta kartutetaan sosionomiopinnoissa monilla opintojaksoilla sekä opitaan työssä esimerkiksi kollegoilta. Joidenkin yhteistyötahojen kanssa toiminta koetaan helpoksi ja jouhevaksi, toisissa yhteyksissä yhteistyötaidot ja osaaminen joutuvat koetukselle. Haastateltavat kertovat hyvistä kokemuksista esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

“Verkostoituminen on kyllä tärkeätä, saa hyvin vinkkejä, päivittää tietoja ja muuta.” (P2)

Sosionomi toimii aktiivisessa roolissa sosiaalialan asiantuntijana ja menettelee asiakkaan edun mukaisesti moniammatillisessa yhteistyössä. (SOAMK 2023). Sosionomin osaamista koetellaan esimerkiksi tilanteissa, joissa yhteistyö jonkin tahon, kuten koulun tai sosiaalityöntekijän, kanssa koetaan haasteelliseksi. Tämä hankaus nähdään haastattelussa johtuvaksi esimerkiksi siitä, että lapsen kanssa arkea jakavalla sosionomilla on asiantuntemusta lapsen kokonaistilanteesta, mutta jollakin muulla taholla on toimivalta esimerkiksi erilaisten lupien tai rajoitusten suhteen.

“Välillä se on vähän haastavaa, ei tunnu, että ollaan samalla puolella tai pelataan samaan pussiin. Totta kai joskus se toimii myös tosi hyvin. Jotkut odottavat enemmän meiltä ratkaisuja ja jotkut ei, ja jotkut haluavat tehdä kaikki niiden ratkaisut.” (P2)

Asiakkaan edun mukainen aktiivinen toimiminen sosiaalialan asiantuntijana verkostoyhteistyössä on osa sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamista, jota sosionomilla tulee olla (SOAMK 2023.) Haastateltavien mukaan joskus yhteistyötä hankaloittavat erilaiset lähtökohdat lasten kohtaamisessa ja tavassa hahmottaa lapsen tilannetta.

“Olen kohdannut hyvin asenteellisia opettajia, jotka puhuvat näistä laitosten nuorista. Jotenkin ne asenteet ja tommoiset... Joskus tekisi mieli mennä johonkin kouluun vähän juttelemaan ja sosiaalialan näkökulmasta auttaa näkemään näiden nuorten tilanteita. Toimia yhdessä, etsiä niitä ratkaisuja. Koulukin välillä olettaa, että me ratkaisemme kaikki asiat. Kaikilla on

se oma tonttinsa, mutta silti pitäisi pystyä yhteisesti neuvottelemaan.”
(P2)

Tärkeän osan lapsen verkostoa muodostavat läheiset ihmiset. Sijaishuollon arjessa sosionomin rooliin liittyy yhteydenpitoa ja yhteydenpidon mahdollistamista lasten lähipiirin kanssa (Lastensuojelulaki 2007/417 54 §). Tämä vaatii erityistä sensitiivisyyttä sijoituksen syistä riippumatta.

“Sehän tosi hienovarainen raja. Vaikka jos puhutaan lapsen suhteesta huoltajiin, siinä pitää olla tosi varovainen. Pitää osoittaa empatiaa ja just niitä rajoja, että mikä on ollut OK ja mikä ei, mutta hienovaraisesti.” (P2)

Sijaishuollon toimintaan voi liittyä virheellisiä oletuksia ja huolia, joiden purkamisessa ja asiallisen tiedon jakamisessa sosionomilla on iso merkitys. Epätietoisuutta on esimerkiksi siitä, mikä on laitoksen rooli ja tehtävä ja mitä se ei ole.

“On semmoinen tiedonvälittäjän rooli. Olen jutellut vähän tiukan vanhemman kanssa, joka suivaantui asiasta, mitä lastenkodissa voidaan tehdä tai mitä eroa on avosijoituksella ja vaikka huostaanotolla. Siinä vaiheessa selittäminen auki, että miten ne käytännössä eroaa. Ja että rajoitus ei ole rangaistus, tai että se lätkäistään helposti. Ja toki sitten itse asiakkaille tiedottamisen rooli.” (P4)

Haastateltavien mukaan avain onnistuneeseen yhteistyöhön on riittävän yhteinen, jaettu ja kunnioittava ihmiskäsitys. Vaihtelevien yhteistyökokemusten perusteella tämä näkyy esimerkiksi tavassa puhua lapsista ja heidän elämäntilanteestaan. Lisäksi paneutuminen juuri kyseisen lapsen asioihin koetaan hyvänä yhteistyönä. Lapsen erityisen tilanteen ja valmiuksien ymmärtäminen ja huomioon ottaminen koetaan hyvän yhteistyön edellytyksenä. Esimerkiksi liian vaativa ja ennakkoluuloinen suhtautuminen laitoksessa asuvaan lapseen heikentää haastateltujen kokemusta yhteistyön sujumisesta.

“Lapsen arvokkuuden näkeminen, se on minulle tosi tärkeätä, jokainen ihminen ja lapsi arvokkaana yksilönä. Jotkut näkevät ne semmoisena jonnain holtittomina kasvavina nuorina. Jos se yhteyshenkilö myöskin puhuu heistä arvostavasti, ja pyrkii hyvään yhteistyöhön, se tekee minulle ainakin siitä onnistunutta ja semmoista, että haluaa jatkaa sitä yhteistyötä.” (P3)

Onnistunutta yhteistyötä kuvaa yhteen hiileen puhaltaminen, toisen työn kunnioittaminen ja lapsen edun etsiminen.

“Ettei lähdetä etsimään jotain syyllisiä vaan ratkaisuja ja se että, mitä me voitaisiin nyt kukin tontillaan tehdä tälle tilanteelle. Ehkä semmoinen asenne, arvostava.” (2)

Palvelujärjestelmäosaamisen yhtenä ulottuvuutena haastattelussa käsiteltiin dokumentointitaitoja ja raportointia. Varsinkin kirjaaminen herätti vilkasta keskustelua ja siitä oli hyvin vaihtelevia kokemuksia. Haastateltavat toteavat, että lapset kertovat aikuisille eri asioita riippuen tilanteesta tai vaikkapa henkilökemioista.

“Tärkeätä ylipäätään on se, että kirjataan, koska itse olen joutunut kärsimään semmoisesta työyhteisöstä, että sitä kirjausta ei tehdä samana päivänä. Se on iso osa sitä työtä ja kuuluu työhön se kirjaaminen, se on tärkeätä, vaikka se tuntuukin vaikealta ja pitää miettiä miten sen tekee. Myöskin mikä on semmoista tärkeätä, mistä työryhmän on saatava tieto. Ei voi jättää kirjaamatta vaikka sen takia, että lapsi lukee ne kahdeksantoistavuotiaana, jos kyse on vaikka lapsen vaikuttavasta asiasta.” (P3)

Keskeisimmäksi näkökulmaksi haastattelussa kirjaamiseen liittyen todettiin eettinen kirjaaminen. Kirjaaminen sisältää paljon valtaa suoraan lapsen päivittäiseen elämään ja vapauksiin liittyen, mutta liittyy myös pidemmällä aikavälillä ja laajemmin tarkasteltuna esimerkiksi lapsen myönteisen minäkuvan ja identiteetin muodostumiseen. Myönteinen kuva itsestä, omasta elämästä ja osallisuudesta syntyy myös dokumentaation myötä. Sosiaalipedagogisella rinnalla kulkijalla on suuri vastuu siitä, millaisena toimijana lapsi nähdään ja miten hänen elämäntilannettaan, tapahtumia ja valintoja kuvataan ja kirjaan (esim. Nivala & Ryytänen 2019: 112–113, 123, 182.)

“Tekstissä näkyy se, että miten hänet nähdään. Ja kyllähän me kaikki halutaan tulla nähdyksi kokonaisina ja monipuolisesti. En minäkään haluaisi mitään listaa epäonnistumisista.” (P2)

Haastateltavien mukaan tarkka dokumentoinnin tapa toimintayksikössä on kuitenkin ennen muuta työpaikan perehdyttämiseen liittyvä asia. Se on tärkeää asiakkaan edun, mutta myös toimivan yhteistyön näkökulmasta.

“Se olisi työpaikalla tärkeätä, että olisi perehdytty siihen, mikä on sen työpaikan kirjaamisen tapa, jos sitä ei kerrota, vaikka keikkalaiselle tai uudelle työntekijälle, mikä se kirjaamisen tapa on, niin sitten se tuottaa työtä sille, joka on niitä, lukee jälkikäteen. Joku vastaava ohjaaja näpyttelee oikein, koska sitten kun tulee aluehallintoviraston tarkastus tai jonkun muun tarkastus niin sitten ne pitää olla oikein.” (P3)

Lapsi elää laitoksessa arkeaan ympäri vuorokauden, ja työntekijöiden pitää olla ajan tasalla esimerkiksi rajoitus- tai muiden neuvotteluiden suhteen. Näin lapsi voi tulla kohdelluksi oikeudenmukaisesti ja reilusti, mutta myös työntekijällä on mahdollisuus tehdä

työtään hyvin ja oikeudenmukaisesti. Hyvä dokumentaatio ja kirjaaminen auttaa osaltaan ehkäisemään lapsen ristiriitaisia odotuksia aikuisia kohtaan ja toistamasta haitallisia toimintamalleja. Lisäksi se suojaa lasta pettymyksiltä, kun sovituista asioista pidetään kiinni työntekijöiden vaihtumisesta riippumatta. Tämä kaikki rakentaa luottamusta, mitä haastateltavat korostavat keskustelun eri vaiheissa.

“Minulle tuli jotenkin mieleen turhautumisena, kun on ollut seuraavassa vuorossa, ja sitten on nuoria, vaikka lähtenyt hatkaan. Sitten puuttuu just se välikirjaus siitä, että mitä siinä on tapahtunut. Vaikka iltavuoron aikana siitä ei ole mitään kirjausta järjestelmässä.” (P4)

Haastateltavat pohtivat myös moniammatillisuutta dokumentoinnin ja raportoinnin yhteydessä. Sijaishuollossa eri taustoista tulevilla työntekijöillä on toisistaan poikkeava näkökulma, esimerkiksi terveysalan kirjaamisessa painottuvat hyvin eri asiat kuin sosiaalialalla. Toisaalta oma huolellinen työ kirjaamisessa nähdään osana yhteistyötä muiden lapsen verkostossa toimivien kanssa, tarvittaessa heidän työtään suurestikin helpottavana toimintana.

“Kun lapset lähtee kotiharjoitteluun, kirjasin mitä niillä on päällä, kun ne lähtevät ovesta ulos. Sitten jos ne lähtevätkin hatkalle, se helpottaa meidän työtämme etsijöinä, mutta se helpottaa myös viranomaisten työtä, että pystyy antaa ne yksityiskohdat. Kirjataan myöskin mihin lapsi on lähtemässä.” (P3)

Haastattelussa keskusteltiin järjestelmän kehittämisestä osana sosionomin kompetenssia palvelujärjestelmäosaamista (SOAMK 2023). Kokemukset kehittämisestä vaihtelevat työryhmän osana toimimisesta vakavien väärinkäytösten työstämiseen. Haastatellut loppuvaiheen sosionomiopiskelijat tuovat puheessaan esiin vahvaa kehittämisorientaatiota.

“Toivoisin, että suhtauduttaisiin työn yhteydessä kehittämismyönteisemmin, että oltaisiin valmiita oikeasti tarkastelemaan omia toimintatapoja, että onko ne parhaat mahdolliset. Me uudet alalla tuodaan myöskin samoista uutta näkökulmaa asioihin. Mitä on tehty 20 vuotta ei ehkä ole tänä päivänä se paras ratkaisu.” (P3)

Haastateltavat kertovat, että sosionomi kohtaa laitostyössä monia erilaisia tietojärjestelmiä ja teknisiä ratkaisuja, jotka eivät välttämättä keskustele keskenään ja toisaalta tarpeellinen tieto ei aina liiku asianosaisten välillä muista syistä. Päivittäisiä kehitysideoita on päästy toteuttamaan vaihtelevalla menestyksellä. Haastateltavat kertovat osallistuneensa kehittämiseen käytännön toiminnassa, esimerkiksi uusien teknologioiden ja työvälineiden ehdottamisessa ja toimintatapojen kehittämisessä ja selkiyttämisessä.

“Osana työryhmää tehdään toimintasuunnitelmia tai mietitään mittaristoa, millä mitataan, vaikka laatua, niin kyllähän semmoisessa pääsee olemaan osana sitä kehittämispuolta.” (P3)

Kehittäminen liittyy haastattelupuheessa kiinteästi myös eettisen osaamisen kompetenssiin.

“Toivoisin, että olisi järjestelmää kohtaan eettistä pohdintaa ylipäättänsä. Sellaista yhteiskunnallista näkökulmaa myös, että mikä se lastensuojelu on ja mitkä sen juuret ovat. Onko se nyt parhaimmassa mahdollisessa muodossaan. Kiinnostaisi semmoinen kehittämistyö, rakenteisiin vaikuttaminen, joku monialaisen yhteistyön kehittäminen, kyllä siinä on vielä paljon jotenkin kaikkea mikä risoo.” (P2)

Syvälliseksi järjestelmän kehittämiseksi voidaan myös tulkita pohdinta epäkohdista. Miten esimerkiksi tulisi suhtautua siihen, mitä lapsi kertoo aiemmissa laitoksissa kohtaamistaan vääryyksistä? Ratkaisuna tilanteeseen haastateltavat ovat tunnistaneeet oman roolinsa opiskelijavaiheen sosionomina ja vastuiden tosiasiallisen jakautumisen työyhteisössä.

“Se on kyllä kinkkinen, jos lapsi on ollut sijoitettuna niin jonnekin muualle ja kertoo niistä paikoista jotain asioita, jotka ei kuulosta kauhean eettisiltä. Se voisi olla vastaavien ohjaajien... En koe, että ohjaajana lähtisin isosti työstää, että se ei ole minun työni fokus.” (P2)

Haastattelussa opiskelijat kertovat kokemuksia siitä, miten vakaviinkaan epäkohtiin ei puututa niiden ilmitulon jälkeen.

“(Olisi) johtajan tai vastaavien ohjaajien tehtävä puuttuu niihin ja viedä asioita eteenpäin. Suhtaudutaan tosi empaattisesti ja ymmärtävästi, mutta ei sitä asiaa lähdetä mitenkään viemään oikeudenmukaisesti eteenpäin ja selvittää, mitä siellä on oikeasti tapahtunut ja onko siellä jotain väärin kohtelua, kaltoinkohtelua.” (P2)

Haastateltavien mukaan eri yksiköissä toistuvat samantyyppiset kokemukset. Periaatteessa epäkohtien esiin nostamiseen suhtaudutaan myönteisesti, mutta vaikuttaa siltä, että mitään ei muuteta.

“Toimintakäytäntöjen muuttaminen uutena alalla on aika haastavaa, jos siellä on tietyt ihmiset johtoportaan olleet vuosikausia, ja tehnyt asiat tietyllä tavalla, niin sitten se järjestelmän muuttaminen on hyvin kankeata. Kiitetään kyllä, mutta sitten mitään ei oikeasti olla valmiita myöntämään.” (P3)

Pyrkimyksenä järjestelmätason vaikuttamiseen tulkitsemme tässä haastattelussa esimerkiksi ne osiot, joissa pohditaan työnantajavalintaa esimerkiksi omien ja työnantajan arvojen näkökulmasta. Kehittämisen näkökulmasta tällainen ns. jaloilla äänestäminen on myös sen osoittamista, mihin suuntaan haluaa sosiaalialaa omalta osaltaan viedä.

“Olen tuonut arvojeni mukaisia asioita johdolle asti tietoon, että miten asioita minun mielestäni pitäisi kehittää. On kiitetty avoimesta keskustelusta. Mutta sitten mikään ei muutu ja siihen asiaan ei palata. Sitten saadaan tuntemaan minut, että olen toiminut väärin jollain tavalla.” (P3)

6.5 Opiskelijoiden tarpeet ja kehitystarpeet

Tutkimuskysymyksemme toinen osa on “Mitä lastensuojelun sijaishuollossa työskennelleistä opiskelijoista on keskeisintä opettaa?”. Tämä kysymys esitettiin haastateltaville poikkeuksellisesti myös suoraan operationalisoimatta sitä mitenkään. Kysymys koostaa aikaisempaa keskustelua, joten arvioimme haastateltavien orientoitumisen näin laajaan kysymykseen mahdolliseksi. Tähän kysymykseen etsitään vastausta myös koko aineistosta.

Suorat vastaukset toiseen tutkimuskysymykseen olivat *omien rajojen tärkeys* ja *itse-reflektio*, *työhyvinvointi* ja *traumatietoinen työote* sekä *ei-tietämisen näkökulma* ja *hyvän näkeminen lapsessa*. Koko aineistossa korostui lisäksi eettinen dokumentointi ja kirjaaminen sekä monialainen yhteistyö.

Läpi haastattelun haastateltavien puhe on vahvasti kriittistä ja kohdettaan ymmärtämään pyrkivää, siinä korostuu lapsen dialoginen kohtaaminen ja sosiaalipedagoginen työote (vrt. Nivala & Rynänen 190–196). Eri tasoissa laitoksissa työskennelleiden sosionomien tarpeet ovat hieman toisistaan poikkeavia, mutta yhtymäkohtia on runsaasti. Haastateltavat nostavat esiin näkemyksiä siitä, mitä pitäisi opettaa sijaishuolosta. Haastateltavien vastaukset olivat pitkälti samassa linjassa keskenään, ja haastateltavien vastauksissa on nähtävissä yhtenäisiä tarpeita sen suhteen, mitä he olisivat halunneet oppia ennen sijaishuollon työkentälle siirtymistä.

Vastauksissa korostui erityisesti tarve dokumentaatioon liittyvien taitojen opettamiseen sekä erilaisiin kirjaamismuotoihin, kuten kuvaileva, voimavaralähtöinen, joita oli sivuttu opinnoissa lyhyesti. Haastattelun aikana haastateltava muistelee opintoja ja opiskelijoiden kokemukset, ja muisti eivät kerro aina todellisuudesta.

“Muistelen, että siellä opinnoissa oli erilaisesta kirjaamisesta, voimavara-keskeisesti tai ongelmakeskeisesti, mutta se oli vaan pieni osa. Noita juttuja olisi hyvä havainnollistaa. Ottaa vähän laajemmin käsittelyyn. Voi olla se nuoren elämään tosi iso vaikutus, tai lapsen, että miten hänestä kirjoitetaan, jos keskitytään vaan, vaikka haasteisiin ja ongelmiin niin mitä se sitten tuottaa?” (P2)

Keskeisenä asiana haastateltavat nostivat esiin eettisyyden kirjaamisessa ja dokumentaatiossa. Opintoihin liittyen haastateltavat esittivät toiveita syvällisemmästä perehtymisestä kirjaamiseen. Kirjaamisen tärkeyttä käsiteltiin haastattelussa eri yhteyksissä, ja ehdotettiin tarvittaessa omaa kurssia aiheesta tai kirjaamisen käsittelyä useassa osassa eri kursseilla.

“Dokumentaatio on iso pala... ja valtaa paljon sisältävä osa tuota duunia. Muistan, että siihen on perehdytetty, miten teknisesti ottaen tehdään. Kun miettii, kuinka iso juttu se on, ja kuinka paljon se kajoaa ihmisen yksityisyyteen, niin toivoisi, että sitä sosionomiopinnoissa voisi aika monessakin olla kirjaamista... Koska musta tuntuu, että kaikki ei hiffaa sitä, että kuinka iso juttu se on.” (P2)

Dokumentaation opetukseen haastateltavat toivoivat esimerkkejä tai muuten havainnollistavaa ohjausta dokumentaatiosta. Esimerkkinä tästä annettiin idea tarkkailla paria jonkin aikaa, kirjata tämän toimintaa ja näin saada kokemus siitä, miltä tuntuu olla tarkkailun ja kirjaamisen alaisena itse.

“Siinä voitaisiin ottaa ryhmässä parit ja pitäisi päivän mittaan tarkkailla vähän parin puuhia ja keskustella ja kaikkea sitten kirjoittaa siitä ja saisi tiedot mitä itsestä on kirjoitettu ja katsoa kanssa vähän, että miltä se tuntuu.” (P2)

Tulkitsemme tämän kehitysidean harjoitteena pedagogiseen suhteeseen asettumisen ja dialogisen kohtaamisen harjoitteluna. Sosiaalipedagogiikassa ihminen tulee nähdä osana sosiaalista todellisuuttaan, ja hänet pyritään näkemään kokonaisuutena, mikä edellyttää sitä, että pääsee itse kertomaan ajatuksistaan, kokemuksistaan ja tuntemuksistaan (Nivala & Ryyänen 2019: 46, 79, 190–196). Kysymykseen siitä, mitä on tärkeintä opettaa vastaus perusteluineen, kuuluu esimerkiksi näin:

“Dokumentointi. Yhteistyö on tärkeätä, mutta se on tärkeämpää sitten, kun olet jo työelämässä. Miten paljon haluat yksikön nuorille tarjota mahdollisuuksia, vaikka kolmannen sektorin kautta. Se on omasta aktiivisuudesta plus organisaation omista kytköksistä kiinni. Mutta ennen työllistymistä niin se dokumentointi, se on se tärkeä osa sitä työtä.” (P3)

Haastateltavat nostivat esiin tarpeen moniammatillisuuden vahvistamisesta jo opiskeluvaiheessa ja toivoivat moniammatillista lastensuojelukurssia. Haastateltavat toivat esiin työhön liittyvän moniammatillisuuden ja yhteistyön tekemisen.

“Varmaan semmoisia kohtaamisen taitoja ja eettistä pohdintaa ja sitä semmoista. Musta olisi hirveän kivaa, että koulussa olisi enemmän yhteistyötä työelämän tahon kanssa. Tultaisiin kertomaan, että mitä nämä ovat vaikka ne tilanteet, joissa sitten esimerkki tapauksia mitä voi olla ne tilanteet, mitä oikeasti työelämässä kohtaat ja miten niihin reagoi sitten nyt. Koska kyllä toi sijaishuollon raakuus kaikkine kauheuksineen on itselleni tässä opintojen ohella jo tullut ilmi, mutta myöskin siis positiivisella puolella, että sitten on myöskin se työn merkityksellisyys. (P3)

Kehitysideana kuitenkin esitettiin jonkinlaista foorumia, jolla eri toimijat ja sidosryhmät olisivat löydettävissä. Opitut asiat linkittyvät vahvasti henkilön omaan motivaatioon ja tiedonhakutaitoihin.

“Mistä näitä palveluita voi lähteä jotenkin etsimään. Kuka niistä tietää, tai että olisi sitten jotain tiedonhakutaitoihin liittyvää. Ei koskaan tiedä, että minkälaiset taidot jengillä on. Joo, kyllä se dokumentaatio on munikin lempilapsi.” (P2)

Moniammatillinen yhteistyö koettiin välillä haastavaksi. Tästä syystä moniammatillisuuden vahvistaminen jo opiskeluvaiheessa koettiin tärkeänä. Keskustelussa nousi esiin tarve perhetyön liittyvien teemojen mukaan ottamisen lastensuojelun sekä sijaishuollon opetuksessa.

“Toivoisin itse sijaishuollosta, että perhetyöhön olisi osaamista. Selkeästi lapsi oireilee vanhemman yhteydenpidon jälkeen, niin olisi ammattihenkilö keskustelussa mukana ja sanoittamassa molempien osapuolten tunteita. Ja sinne meidän turvallinen tila, että lapsi voisi kertoa, mikä johtaa viilteilyyn, että ei tilanne menisi noin pitkälle. Olisi työkaluja työryhmässä käsitellä tilannetta, kun tuommoinen huomataan.” (P3)

Perhetyön osaamisen lisäksi traumatietoisuus on huomattu tärkeäksi osaamiseksi sijaishuollossa työskennellessä.

“Minun mielestäni traumat, kriisit ja väkivalta kurssi. Siinä oli minun mielestäni paljon siihen, että miten kohdataan ihmisiä kriiseissä ja miten se vaikuttaa, trauman tai jonkun kriisin kokeminen eri tavoin. Se oli hyvä paketti tuohon asiakastyöhön.” (P2)

Haastateltavat nostivat esiin arvostavan kohtaamisen tärkeyden. Tämän haastateltavat kokivat erittäin tärkeäksi lasten kanssa työskennellessä. Työtä tehdään laitoksessa,

mutta se on lapsen koti, jossa lapselle tulee sallia oma tila. Kunnioittava kohtaaminen on lapsen yksilöllisyyden ja tämän tilan kunnioittamista.

“Arvostava kohtaaminen. Sen huomaa usein, kun tulee harjoittelijoita esimerkiksi, että niiden on vaikka vaikea sietää hiljaisuutta.”(P2)

Sosiaalipedagogisen ajattelun mukaan ihmisen kasvu tapahtuu yhteisössä, yhdessä muiden kanssa eläen (Nivala & Ryyänen 2019). Lapsen tunnistamisessa ja tunnustamisessa haastateltavat toivat esiin tärkeän näkökulman, *ei-tietämisen*, jossa asiakkaan asiantuntemus korostuu: jokainen on oman elämänsä paras asiantuntija.

“Jokainen meistä on kuitenkin yksilö. Oli kyse asiakkaasta, asiakkaan läheisestä, yhteistyötahosta. Jokainen meistä on oman elämänsä ekspertti, että ei pidä luulla tietävänsä asioita, vaikka olisi ikää takana enemmän. Ei pidä luulla tietävänsä asioita enemmän kuin mitä asiakas itse tietää.”(P3)

Tärkeänä pidettiin itsensä haastamisen periaatetta ja itsereflektiota työssä, jotta dialogiseen suhteeseen asettuminen on mahdollista. Haastattelussa korostettiin ennakkoluulotonta asennetta ja sitä, että työtä ei voi tehdä tietämisen näkökulmasta. (Nivala & Ryyänen 2019.)

“Semmoinen itsensä haastamisen periaate, tai joku tällöinen itsereflektio. Ennakkoluuloton asenne. Ei totu niihin kaavoihin ja miettii omaa eettistä pohdintaa, ei-tietämisen näkökulmasta.” (P4)

Käytännössä tämä tapahtuu haastateltavien mukaan omat ennako-oletukset tunnistamalla ja niistä luopumalla, esimerkiksi lapsesta saatavien ennakkotietojen tai lausuntojen kriittisessä luennassa sekä lähtemällä tilanteisiin tyhjältä pöydältä.

“Ei turtuisi liikaa käyttää vanhoja kehyksiä. Ottaisi kaikki tilanteet aina just sen ei-tietämisen kautta.” (P2)

Sosiaalipedagogisen työotteet yhtenä keskeisenä tavoitteena on olla tukena muutoksen ja toivon mahdollistamisessa (Nivala & Ryyänen 2023). Ei-tietäminen työtapana on avain asiakkaan motivaation herättelyyn, mitä haastateltavat pohtivat suhteessa si- jaishuollon lapsiin.

“Mistä löytää sisäinen motivaatio ja muutoshalu sille asiakkaalle. Se ei löydy minun tietämyksestäni, vaan siihen vaaditaan vastavuoroista suhdetta ja sen nuoren motivaatio itse muutokseen. Mutta helposti turtuu työn ja niiden haasteiden myötä siihen, että minä tiedän parhaiten ja nyt toimitaan näin. Pitäisi aina muistaa se ei-tietäminen, että se kuitenkin lähete se kaikki tieto sieltä yksilöstä itsestään.”(P3)

Yhdeksi tärkeimmäksi opetettavaksi asiaksi nimettiin työhyvinvointi, johon olennaisesti liittyy traumatietoisuus ja ammatillisuus, omien ja lapsen rajojen kunnioittamiseen.

“Pitämään itsestään huolta ja niin kun just se semmoinen itse reflektio-taito asettamaan omat rajat. Jaksamisen rajat, fyysiset rajat. Kyllä sitä kaikessa työssä tarvitaan. Työhyvinvoinnin kurssi olisi hyödyllinen olla paikallinen. Se on tärkeitä työtä, ja siinä tehdään toisille ihmisille parempaa elämää. Sinä et pysty tekemään kellekään parempaa elämää, jos sinä itse voit huonosti.” (P3)

Haastateltavien mukaan työhyvinvoinnista huolehtiminen on tärkeä osa työntekoa, ja he kaipaivat opetukseen itsetuntemusta ja työhyvinvointia tukevia teemoja sekä opetusta.

“Minä sanoisin se työhyvinvointi, että kyllä se on toi just se pointtina se, että et sinä voi pitää kenestäkään huolta, jos sinä et pidä itsestäsi huolta ja ole käynyt sitä omaa elämänpolkua läpi.” (P2)

Erityisen tyytyväisiä oltiin lastensuojelukurssilla opittuihin teemoihin, jotka liittyivät asiakkaan oikeuksiin ja valituspolkuihin, sosiaalihuoltolainmukaiseen lastensuojelun kokonaisprosessiin (avohuollosta sijaishuoltoon) sekä palvelujärjestelmästä saatuun opetukseen, varsinkin julkisen sektorin toimintaan perehdyttämiseen. Julkisen sektorin kokonaisrakenteesta kuitenkin kaivataan kokonaiskuvaa, esimerkiksi eri tasoisten laitosten kokonaisuudesta lastensuojelussa.

Haastateltavien mukaan työ sijaishuollossa opettaa paljon, eli kaikkea ei tarvitse eikä voikaan opettaa muodollisessa koulutuksessa. Esimerkiksi järjestötoimijoista tullaan tietoiseksi, kun esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoita tavataan työn kautta. Lisäksi tietoa saadaan tuttavilta ja kollegoilta. Haastateltavat kokevat, että sosiaalialan työt opettavat paljon ja perusymmärrys alasta, esimerkiksi palvelujärjestelmästä, riittää töiden aloittamiseen.

“Peruselementit ja tällaiset tulee riittävästi, mutta sitten ei koulu kaikkea kuitenkaan ehdi siinä 3,5 vuodessa opettaa, että sitten tämä (palvelujärjestelmä) olisi semmoinen asia mikä sitten jättää ehkä sitten työssäoppimisen tolalle, että ne peruseväävät kuitenkin ovat riittävät siihen.” (P4)

Haastateltava nostaa esiin esimerkin erityisen huolenpidon jaksosta, josta hänellä ei ollut aikaisempaa tietämystä ja eikä aiheesta opetettu tutkinnon aikana. Oppiminen on siis tapahtunut työn kautta. Haastateltavan vastauksesta voisi tulkita, että olisi kaivannut opetusta tästä aiheesta opintojen aikana.

“Erityisen huolenpidon jakso, mulla ei ollut mitään tietoa niistä ennen kuin sitten työllistyi sijaishuoltoon. Usein joudutaan sitten Eho-jaksolle valitettavasti lähettää, että ei omat palvelut ja kädet riitä. Mistä Suomesta saa erityisen huolenpidon jaksoja ja millä paikkakunnilla ne sijaitsevat, ja minäkölaista työskentelyä siellä sitten konkreettisesti on.” (P3)

Toisaalta kuten todettu, kaikkea ei voi eikä tarvitse opettaa muodollisessa koulutuksessa:

“Musta tuntuu, että monet sosiaalialan työt opettavat, mutta riippuu myöskin henkilön omasta motivaatiosta oppia”. (P3)

Lastensuojelun kurssilla painopiste on sosiaalityöntekijän töissä, vaikka opetus on osa sosionomitutkintoa: esimerkiksi huostaanotto prosessi käydään tarkasti läpi, samoin valituspolut. Kuitenkin haastateltavien mukaan opetukselliset tarpeet sijaishuollon töihin ovat toisaalla: moniammatillinen yhteistyö, eettinen kirjaaminen, traumatietoinen kohtaaminen sekä omien rajojen kunnioittaminen koetaan tärkeiksi opetettaviksi teemoiksi.

7 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kokemuksia työskentelystä sijaishuollossa ja heidän kokemuksiaan tutkinnon tarjoamasta osaamisesta ja valmiuksista tähän työhön. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa opiskelijoiden näkemyksistä opetuksen sisällöstä ja sen merkityksestä sijaishuollossa työskentelyn tukena. Haastattelussa saatuja tuloksia voidaan käyttää opetuksen kehittämisen tukena lastensuojelun kehittämistyössä.

Tutkimukseen osallistuminen ei vaatinut osallistujilta erityisosaamista tai etukäteisvalmistautumista. Haastateltavat itse päättivät vastaustensa intymiteetin tason eikä kysymyksiin ollut missään vaiheessa pakko vastata. Haastattelutilanne oli luottamuksellinen, eli kaikki osallistujat sitoutuivat olemaan kertomatta asioita ulkopuoliselle taholle.

Aineistosta kävi ilmi, että sijaishuollossa arkipäiväinen työ koostuu moninaisista taustoista tulevien lasten arjen jakamisesta. Tulokset osoittivat, että koettujen haasteiden painopiste on eettisessä ymmärryksessä sijaishuollon kokonaisuudesta, erityisesti dokumentaation merkityksestä sekä moniammatillisessa yhteistyössä. Lisäksi vähintään peruskäsitys traumatietoisuudesta olisi tarpeen. Haastateltavat nostivat esiin henkilökohtaisten ja ammatillisten rajojen tärkeyden sekä selkeiden ja eettisten rakenteiden ja toimintaohjeiden tärkeyden olemassaolon yksiköissä. Haastateltavat nostivat esiin kehitysideoita, joiden avulla voitaisiin kehittää lastensuojelun kursseja.

Haastattelusta saatu aineisto tuki osaltaan omia havaintojamme ja kokemuksia tutkimuksen tarjoamasta osaamisesta sekä valmiuksista työskennellä sijaishuollontyökentällä. Haastatteluaineistosta käy ilmi, että Metropolian sosiaalialan ammattikorkeakouluopinnot antavat opiskelijoille valmiuksia työskennellä lastensuojelunsijaishuollossa, mutta ei täysin vastaa opiskelijoiden tarpeita.

Fokusryhmäkeskustelun perusteella esitämme tässä muutamia kehittämisideoita, joita opiskelijat toivat esiin. Näitä kehittämistarpeita on käsitelty luvussa kuusi ja ne on kerätty myös taulukoksi. Haastateltavat nimesivät suoraan teemoja, joita heidän mielestään on tärkeää opettaa. Aihetta käsiteltiin koko haastattelussa, joten ehdotukset ovat perusteltavissa haastatteluaineistolla ja osa teemoista on tiivistetty haastattelupuheesta.

Taulukkoon on koottu tärkeimmät asiat, joita haastateltavat toivoivat opetettavaksi. Näitä ovat eettinen kirjaaminen ja dokumentaatio, moniammatillisuus, hyvän näkeminen lapsessa sekä omien rajojen tunnistaminen. Lisäksi taulukossa on tiivistetty keskeisimmät tulokset haastattelussa käsiteltyjen sosionomin tutkinnon kompetenssien (asiakastyön osaaminen, eettinen osaaminen ja palvelujärjestelmäosaaminen) (SOAMK 2023) tärkeimmiksi koetuista osa-alueista. Taulukon keskimmäiseen sarakkeeseen on myös koostettu menetelmiä, joita haastattelussa ehdotettiin kyseisen teeman käsittelemiseen. Haastattelupuheesta analysoimalla saadut perustelut teeman tärkeydelle löytyvät taulukon kolmannelta sarakkeelta.

Taulukko 2. Tulostaulukko: tärkeimmät opetettavat asiat

Mitä on tärkeää opettaa	Miten voi opettaa	Miksi tärkeää opettaa
Eettinen kirjaaminen ja dokumentaatio	Havainnollistaminen ja harjoitukset: esim. ”itse tarkkailtavana – oppiminen oman kokemuksen kautta” (kts. luku 6.5) Oma kurssi kirjaamisesta tai kirjaamista eri yhteyksissä Vierailijat: kokemusasiantuntija työelämässä ollut sosionomi	Kirjaamisella suuri merkitys lapsen arkeen ja elämään laajemmin Työn sujuvuus Käytännöt vaihtelevat Oma oikeusturva ja mielenrauha

Moniammatillisuus	Monialainen lastensuojelun kurssi	Lisää keskinäistä ymmärrystä ja arvostusta Sujuvoittaa työtä
Hyvän näkeminen lapsessa	Traumatietoinen työote: erillinen kurssi tai osaksi sisältöä Ei-tietäminen (ns. Tyhjän pään menetelmä)	Erityisryhmän kanssa työskentely Auttaa ymmärtämään lapsen kokonaistilannetta Vähentää työntekijän omaa kuormitusta
Omien rajojen tunnistaminen	Itsetuntemuksen vahvistaminen: elämäkertakirjoitusharjoitus Ulkopuoliset avut tietoon (opiskelija- tai työterveys, opinto-ohjaus; viranomaiset)	Ammatillisuus Työssä viihtyminen ja jaksaminen Lapsen rajojen kunnioittaminen
Järjestelmäosaaminen	Kolmannen sektorin huomioiminen opetuksessa esimerkiksi järjestötoimijat Kehitysideana jonkinlainen foorumi, jolla eri toimijat ja sidosryhmät olisivat löydettävissä. Lastensuojelun ydintehtävä ja sen kirkastaminen opetuksessa	Yhteistyön tekeminen moniammatillisesti Kehittämismyönteisyys Omat ja työnantajan arvot
Asiakastyön osaaminen	Tarve perhetyön liittyvien teemojen mukaan ottamisen lastensuojelun sekä sijaishuollon opetuksessa. Kohtaamisen taito Eettinen pohdinta Yhteistyö työelämään Ei ruusuista kuvaa työelämästä vaan konkreettista kuvaa työelämästä Traumatietoisuus	Omien ja toisten rajojen kunnioittaminen Vallankäytön elementit Empatia ja tunnetaitojen tärkeys työssä Oma jaksaminen

	Hiljaisuuden sietäminen	
Eettinen osaaminen	<p>Opetukseen työhyvinvointia tukevia teemoja sekä opetusta.</p> <p>Opetettavaksi työhyvinvointi, johon olennaisesti liittyisi traumatietoisuus ja ammatillisuus, omien ja lapsen rajojen kunnioittamiseen.</p> <p>Hyvän näkeminen lapsessa</p> <p>Ei-tietämisen näkökulma</p>	<p>Työssä jaksaminen ja työn kuormittavuus</p> <p>Työn merkityksellisyys</p> <p>Eettisen osaamisen tärkeys</p>

Tutkielman aineiston perusteella voidaan todeta, että kaikkea sijaishuollossa tarvittavaa osaamista ei ole mahdollista eikä ei tarvitse oppia sosionomiopinnoissa, saati yhdellä lastensuojelun peruskurssilla. Sosionomiopinnot muodostavat kokonaisuuden, joka tukee työtä sijaishuollossa. Vapaavalintaisilla opinnoilla sosionomiopiskelija voi laajentaa ja syventää osaamistaan. Opintokokonaisuuksista traumatietoinen työote, väkivaltatyön perusteet sekä perhetyön osaaminen koettiin mielekkäiksi ja sijaishuolto-työtä tukeviksi opinnoiksi. Lisäksi haastattelussa korostettiin opiskelijan omaa motivaatiota ja mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen.

8 Pohdinta

Nykyisessä hallitusohjelmassa tavoitteena on uudistaa lastensuojelulainsäädäntöä. Uudistuksessa lapsen etua, hyvinvointia ja turvallisuutta haetaan hallitusohjelman mukaan. Uudistuksessa varmistetaan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Lastensuojeluviranomaisilla ja sijaishuoltoyksiköillä on oltava aidot mahdollisuudet ja riittävät toimivaltuudet tehdä työtään. Edistetään varhaista tukea, moniammatillista lapsiperhetyötä ja lastensuojelun avopalveluita painottavaa palvelurakennetta (Valtioneuvoston kanslia 2023:34.)

Sijaishuollossa työskennelleiden sosionomien kokemuksissa rajoitustoimet tulivat esiin, samoin eri toimijoiden välinen yhteistyö ja lapsen etu kaikkien toimijoiden yhteisenä tavoitteena. Tämän tutkielman haastatteluaineistossa samaan haasteeseen – lapsen

edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen – vastataan hieman toisesta näkökulmasta: keskeistä on hyvän huomaaminen lapsessa. Sosiaalipedagogisessa käsitteistössä kyse on *tunnustamisesta*: vain oman olemassaolonsa arvokkaana kokeva voi arvostaa myös muita ja kokea vastuuta maailman tilasta. (Nivala & Ryynänen 2019: 120).

Jotkin haastattelussa käsitellyt teemat ovat jääneet mietityttämään enemmänkin, etenkin esiin tullut yksin jäämisen kokemus vaikean ja ristiriitaisen työelämätaapahtuman kanssa. “Kenelle voi puhua ja mitä?” on mielestämme pysäyttävä kysymys. Haastattelussa opiskelijat kertovat kokemuksia siitä, miten vakaviinkin epäkohtiin ei puututa niiden ilmitulon jälkeen. Tämän kaltaiset kokemukset työelämässä voivat aiheuttaa kuorimitusta tai pahimmillaan loppuun palamisen – tai ainakin vaikuttaa alanvaihtohalukkuuteen.

Lisäisimmekin opintoihin järjestelmän tuntemuksen osalta työelämäosaamiseen liittyvää ohjausta: riittävä tuntemus työntekijän turvana olevista tekijöistä on välttämätöntä sosionomiopiskelijalle. Sosiaalialalla kohtaa varmasti vaikeita tilanteita ja henkilökohtaiset rajat tulevat haastatetuiksi eri syistä. Siksi on tärkeää tiedostaa formaalit ja informaalit, rakenteelliset ja yksilöön liittyvät suojaavat tekijät. Esimerkiksi työelämäneuvonta, jota ammattiliitot ja viranomaiset voivat antaa, ammatillinen tuki ja “vertaiset” sosionomiyhteisössä, opiskelija- tai työterveyshuollon palvelut voivat olla apuna vaikeassa tilanteessa.

Lainsäädäntö ohjaa sosiaalihuollon ammattihenkilöitä pitämään yllä ja kehittämään ammattitaitoaan. Työnantaja puolestaan on velvollinen perehdyttämään riittävästi sekä mahdollistamaan tarpeellisen täydennyskoulutuksen (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015 §5). Tämä on yksi näkökulma, josta muistuttaminen voisi mielestämme auttaa sosionomia työelämässä, myös sijaishuollossa. Osaamista voi kehittää monesta eri suunnasta ja se voi liittyä muuhunkin kuin suoraan työpaikan substanssiin. Riittävä osaamisen tunne auttaa jaksamaan työssä ja lisää työhyvinvointia (esim. Blomberg, Kroll & Saarinen 2012). Kokemus osaamisesta on siis työntekijän kannalta tärkeää siinä missä todennettu osaaminen.

Jatkotutkimusmahdollisuuksina näemme niiden kompetenssien tutkimisen, jotka rajasimme tätä tutkimusta tehdessä pois eli kriittisen ja osallisuutta edistävän yhteiskuntaosaamisen, tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio osaamisen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjäosaamisen. Mielestämme nämä työstä rajatut kompetenssit ovat hyviä

näkökulmia sijaishuollon työtä tarkasteltaessa, etenkin kun aineistossa esitettiin huomioita ja kritiikkiä juuri näitä työelämän osa-alueita kohtaan.

Sosionomi (AMK) -tutkintoon kuuluva opinnäytetyö tilaustyönä on ollut mielenkiintoinen haaste, ja sosionomin kompetenssien käsitteleminen on saanut meidät jäsentämään omaa tutkintoamme sekä kiinnittymistä sosiaalialalletulevana ammattilaisena. Olemme saaneet haastateltaviltamme opiskelijoilta uusia näkökulmia ja ajattelemisen aihetta. Henkilökohtaisesti koemme oppineemme paljon sosiaalipedagogiikan yhtymäkohdista käytännön työhön. Samoin on vahvistunut eettinen osaaminen ja sen sanoittaminen. Vaikka tämän työn konteksti on sijaishuolto, mielestämme samat ilmiöt ovat havaittavissa muuallakin sosiaalihuollon työkentällä. Siksi mielestämme tämän opinnäytetyön tekeminen on vahvistanut ammatillista osaamistamme ja antaa meille monenlaisia valmiuksia ja näkökulmia. Haastattelussa esiin tulleet keskeiset teema – vuorovaikutustaidot ja työhyvinvoinnista huolehtiminen ovat meille tärkeitä työkaluja jatkossa, samoin työelämätaidona omien rajojen tunnistaminen ja kunnioittaminen.

Lähteet

Aaltonen, Tommi & Vepsäläinen, Elina 2018. SOSIONOMINA LASTENSUOJELUSSA – Sosionomin roolien kehittämistarpeet Raision perhepalveluissa opinnäytetyö (AMK) Turun Ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/156180/Aaltonen_Tommi_Vepsalainen_Elina.pdf.pdf?sequence=1> Viitattu 28.4.2024

Ahokallio-Leppälä, Heidi 2016. Osaaminen keskiössä - Ammattikorkeakoulun uusi paradigma. Tampere: Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98404/978-952-03-0005-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 20.4.2024.

Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Kirjan 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino

Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 2002. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Banks, Sarah 2004. Ethics, Accountability and the Social Profession. *British Journal of Social Work*, Vol 34, No. 7, 1065-1066. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch143>. Viitattu 21.2.2024.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas 1994 [1966]. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma. Suom. Vesa Raiskila 1994. Helsinki: Gaudeamus.

Blomberg, Helena & Kallio, Johanna & Kroll Christian & Saarinen, Arttu 2015. Job Stress among Social Workers: Determinants and Attitude Effects in the Nordic Countries. *British Journal of Social Work* 45. 2089-2105. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu03>. Viitattu 21.4.2024.

Haagin lastensuojelusopimus 2011. Yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa, SopS 9/2011.

Haagin yleissopimus 1996. Yleissopimus toimiallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa. <<https://eur1-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32008D0431>.> Viitattu 18.2.2024.

Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka, s. 14, 18–19. Porvoo: WSOY.

Hämäläinen, Juha 2015. Defining Social Pedagogy: Historical, Theoretical and Practical Considerations. *British Journal of Social Work*, 45, 1022–1038.

Hämäläinen, Juha 2017. Kenellä on oikeus kasvattaa? Kenellä velvollisuus? *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2017*, vol 18, 163–168.

Helminen, Jari & Juujärvi, Soile & Koivisto, Markku & Rinne, Päivi & Rusi, Meeri 2020. SOSIONOMIN (AMK) OSAAMISEN ARVIOINTI ASIAKASTURVALLISUUDEN NÄKÖKULMASTA Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto Helsinki 2020. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/333773/978-952-493-351-3_verkko.pdf?sequence=5> Viitattu 28.4.2024

Hennink, Monique & Hutter, Inge & Bailey, Ajay 2020. *Qualitative Research Methods*. Lontoo: Sage.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hoikkala, Susanna & Lavikainen, Ville 2015. Sattumuksia vai suunnitelmallisuutta? Selvitys sijaishuollon laadusta. Lastensuojelun keskusliitto.

Hyrkäs, Elina 2009. Osaamisen johtaminen Suomen kunnissa. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. <<https://lutpub.lut.fi/bitstream/handle/10024/43678/isbn9789522147172.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 4.3.2024

Hytönen, Kirsi-Maria & Malinen Antti & Salenius, Paula & Haikari, Janne & Markkola, Pirjo & Kuronen, Marjo & Koivisto, Johanna. 2016. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. Sosiaali- ja terveys ministeriö 2016. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74821/Rap_2016_22.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu. 12.7.2024

Isacsson, A. & Salonen, A. & Guiland, A. 2016. Transversaalit taidot tulevaisuuden ammattikorkeakoulun mahdollisuutena. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 18(3), 61–67. <<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/153912/IsacssonASalonenAGuilandATransversaalitaidottulevaisuuden.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

Järvenpää, Aliisa 2019. Mikä ihmeen sosionomi? Opinnäytetyö kevät 2019 SeAMK Sosiaali- ja terveysala Sosionomi (AMK) <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/167946/Aliisa_J%E4rvenp%E4.pdf?sequence=2> viitattu 28.4.2024

Kekkonen, Elina & Jahnukainen, Johannes (toim.) 2023. Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023. <<https://www.iskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>>. Viitattu 24.9.2023.

Kiviniemi, Kari 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Kirjan 5. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus. 73–87.

Kohonen, Iina & Kuula-Luumi, Arja & Spoof, Sanna-Kaisa 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Viitattu 8.9.2023. <https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/lhmis-tieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf>.

Kuula, Arja 2011. Tutkimuseetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lähde, Anssi 2024. Pelkistettyä todellisuutta – kiireellinen sijoitus ja asiakasprosessin johtaminen. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis sarja B-osa. Tom. 659. Turku: Humaniora. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/176477/AnnalesB659L%c3%a4hde_diss.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 8.4.2024.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015. Annettu Helsingissä 26 päivänä kesäkuuta 2015. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>> Viitattu 13.11.2023

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L3P16b>>. Viitattu 24.9.2023.

Lastensuojelun keskusliitto 2023. Anna lapselle ääni-blogisarja. Lastensuojelun rakenteelliset ongelmat on korjattava 30.03.2023. <<https://www.lskl.fi/blog/lastensuojelun-rakenteelliset-ongelmat-on-korjattava/>>viitattu 28.4.2024

Lastensuojelun keskusliitto 2023. Lastensuojelu: Lastensuojelu turvaa lapsen oikeuksia. <<https://www.lskl.fi/lastensuojelu/>>Viitattu 13.11.2023

Lastensuojelun keskusliitto 2023. Sijaishuolto. <<https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/sijaishuolto/>>. Viitattu 25.9.2023.

Levenson, Jill 2017. Trauma-Informed Social Work Practice. Social Work. Volume 62, Issue 2, April 2017. 105–113. <<https://academic.oup.com/sw/article/62/2/105/2937786>>. Viitattu 25.9.2023.

Lönnqvist, Jouko & Henriksson, Mikko & Marttunen, Mauri & Partonen, Timo 2021. Psykiatria. Helsinki: Duodecim.

Malja, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia (toimitus) 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. Viitattu 24.9.2023.

Mäntyranta, Taina & Kaila, Minna 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 2008: 124 (13):1507-13. <<https://www.duodecimlehti.fi/duo97349>> Viitattu 1.3.2024.

Mattila, Kristiina 2020. SOSIONOMI LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA Koulutuksen sisällön toiveet työnantajan näkökulmasta. Opinnäytetyö (AMK) Sosionomikoulutus 2020 <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/353445/Mattila_Kristiina.pdf?sequence=2 >viitattu 28.4.2024

Metropolia 2023. Opetussuunnitelma AMK Sosiaaliala, sosiaaliohjaus: Sosiaaliala <<https://opinto-opas.metropolia.fi/88094/fi/108/70322/3363>> Viitattu 14.11.2023

Metropolia 2024. Sosionomi-tutkinnon esittely. <https://www.metropolia.fi/fi/opiskelu-metropoliassa/amk-tutkinnot/sosionomi-sosiaaliohjaus>. Viitattu 25.4.2024.

Metropolian Ammattikorkeakoulu 2023. Metropolian Ammattikorkeakoulu, kun haluat ratkaisijaksi. <<https://www.metropolia.fi/fi/metropoliasta>>. Viitattu 24.9.2023

Metropolian Ammattikorkeakoulu 2023. Sosionomi (AMK), sosiaaliala. <<https://www.metropolia.fi/fi/opiskelu-metropoliassa/amk-tutkinnot/sosionomi>>. Viitattu 24.9.2023

Nivala, Elina & Ryyänen, Elina 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Pesäpuu ry. Blogisarja: <https://www.lskl.fi/blog/lastensuojelun-rakenteelliset-ongelmat-on-korjattava/>

Petreljus, Päivi 2022. Sinkulaariset kysymykset muutostyön tukena. Curiosa. <<https://curiosa.fi/wp-content/uploads/2022/03/Sirkulaariset-kysymykset-.pdf>> Viitattu 1.3.2024.

Pietilä, Ilkka 2010. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti. Tampere: Vastapaino.

Punamäki, Raija-Leena 2001. Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kallan, Mirjam (toim. 2001). Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.

Raatikainen, Eija & Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula & Vepsä, Päivi 2019. Ammattina sosionomi. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 2019.

Raatikainen, Eija & Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula & Vepsä, Päivi 2019. Ammattina sosionomi. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 2019. E-kirja. Luku 2 sivu 15.

Raatikainen, Eija & Rantala-Nenonen, Katriina 2021. Interprofessional Approach for Transversal Skills in Higher Education.

Ranne, Kaarina & Sankari, Anne & Rouhiainen-Valo, Tuula & Ruusunen, Tuula (toim.) 2005. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu 2005.

Ranne, Kaarina 2005. Sosiaalipedagogiikka koulutuksessa ja työelämän kehittämisessä. Teoksessa Sosiaalipedagoginen ammatillisuus- Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu 2005.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.): Tutkimus-haastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 427–442.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.): Tutkimus-haastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Ryynänen, Sanna 2022. Mistä tulet sosiaalipedagogiikka, mihin menet? Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vol. 23, nro 2/2022. <<https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/125543/75653?acceptCookies=1>>. Viitattu 24.9.2023.

Sarvela, Kati & Auvinen, Elisa (toim.) 2020. Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Helsinki: Basam Books Oy.

Savolainen, Elina 2021. Sosiaalipedagogiikka asiantuntijuuden markkinoilla. Tutkimus sosiaalipedagogisen asiantuntijuuden tulkinnoista metaforien kautta. Itä-Suomen yliopisto. Jyväskylä: Grano. <https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/24629/1615357148440263252.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 2.4.2024.

Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam 2016. Vanhemmuus, kiintymyssuhde ja perhe. Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/ljn00304/do?p_haku=vanhemmuus#q=vanhemmuus>. Viitattu 23.3.2023.

SOAMK 2023. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. SOAMK-verkoston verkostokokous 20.4.2023. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/04/SOSIAALIALAN-AMMATTIKORKEAKOULUTUKSEN-KOMPETENSSIT-2023.pdf>. Viitattu 24.4.2024.

Sosiaali- ja terveysalan lupa ja valvontavirasto 14.12.2022. Sosiaalipalvelujen uudistunut omavalvontasuunnitelmalomake tuo konkretiaa. <<https://valvira.fi/-/sosiaalipalvelujen-uudistunut-omavalvontasuunnitelmalomake-tuo-konkretiaa>>. Viitattu 24.9.2023.

Sotkanet.fi -tilastopalvelu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Kuvion tiedot: <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szariDcytNY1AgA=&region=s07MtDZxzcEAA==&year=sy5zta7U0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.1.1&buildTimestamp=202309010633>. Viitattu 22.4.2024.

Talentia 2023. Lastensuojelutyöntekijöiden työhyvinvointi Pohjois-Pohjanmaalla. Raportti jäsenkyselyn tuloksista. Talentia Pohjois-Pohjanmaa ry. <<https://www.talentia.fi/pohjois-pohjanmaa/wp-content/uploads/sites/14/2021/02/Lastensuojelun-tyontekijoiden-tyohyvinvointi.pdf>>. Viitattu 25.9.2023.

Talentia 2024. Talentia-työolobarometri 2024. Verian. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2024/03/talentia_tyoolobarometri_2024_yhteenveto.pdf. Viitattu 11.4.2024.

THL Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Lastensuojelunkäsikirja: sijaishuolto. <<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>>. Viitattu 24.9.2023.

THL Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Lastensuojelunkäsikirja: mitä on lastensuojelu. <<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>>. Viitattu 24.9.2023

Timonen-Kallio Eeva & Yliruka Laura & Närhi Pekka 2017. Lastensuojelun terapeutin laitospasvatuksen mallinnus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäpəri 23/2017. Helsinki 2017

Valtioneuvoston kanslia 2023. Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuarkisto Valto <[https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/>. Viitattu 25.9.2023.](https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/)

Valvira 2017. Sosiaalihuollon ammattioikeudet. Verkkosivusto. <<https://valvira.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/ammattioikeudet>> Viitattu 13.11.2023.

YK 1948. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. <https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2016/05/YK_Ihmisoikeuksien-julistus.pdf> Viitattu 23.2.2024.

YK 1989. Lapsen oikeuksien sopimus. <<https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>> Viitattu 22.2.2024.

Informointikirje

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Sosionomiopiskelijoiden kokemuksia työskentelystä lastensuojelun sijaishuollossa suhteessa opintojen tarjoamaan osaamiseen

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan sosionomiopiskelijoiden kokemuksia työskentelystä lastensuojelun sijaishuollossa suhteessa opintojen tarjoamaan osaamiseen. Olemme arvioineet, että sovellutte tutkimukseen, koska olette sosionomiopiskelija, jolla on kokemusta työskentelystä lastensuojelun sijaishuollossa. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Perehdyttyänne tähän tiedotteeseen teille järjestetään mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta kohteluunne Metropolia opiskelijayhteisön jäsenenä.

Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruutatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa opetuksen kehittämisen tueksi erityisesti lastensuojelun sijaishuoltoa koskeviin opintoihin. Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin opiskelijoiden kokemus osaamisestaan ja kompetenseistaan lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä. Tutkimuksen muoto on selvitys.

Tutkimuksen toteuttajat

Kyseessä on sosionomitutkinnon (AMK) opinnäytetyö. Se on itsenäinen selvitystyö, jonka toimeksiantaja on Metropolia Ammattikorkeakoulu. Vastuullisia tutkijoita ovat Chantal Tuominen ja Immi Iilomäki. Tutkimuksella ei ole erillistä rahoitusta. Metropolia tarjoaa tutkimuksen ohjauksen, tietotekniset ohjelmat sekä tarvittavat haastattelutilat.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimukseen osallistuminen ei vaadi osallistujalta erityisosaamista tai etukäteisvalmistautumista. Osallistuminen kestää noin kaksi kuukautta, josta haastattelun osuus on noin puolitoista tuntia.

Tutkimus toteutetaan siten, että pieni ryhmä ihmisiä on kutsuttu ryhmähaastatteluun Metropolian Myllypuron kampukselle. Haastattelussa keskustellaan kokemuksista lastensuojelun sijaishuollossa työskentelemisestä. Haastateltava itse päättää vastaustensa intimitietin tason eikä kysymyksiin ole missään vaiheessa

pakko vastata. Haastattelutilanne on luottamuksellinen, eli kaikki osallistujat sitoutuvat olemaan kertomatta asioita ulkopuolisille tahoille.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt

Tutkittavalle tarjoutuu tilaisuus vertaisoppimiseen ja vertaistukeen samalla alalla työskentelevien opiskelijoiden kanssa keskustellessa. Omien kokemusten reflektointi voi auttaa jäsentämään osaamista ja suhdetta työhön.

Tutkimuksesta mahdollisesti seuraavat haitat ja epämukavuudet

Tutkimuksesta ei aiheudu haittaa tutkittavalle.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Kyseessä on opinnäytetyö, joka julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa keväällä 2024.

Tutkimuksen päätyminen

Myös tutkimuksen suorittaja voi keskeyttää tutkimuksen force major -syystä.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkijalle/tutkimuksesta vastaavalle henkilölle.

Tutkijoiden yhteystiedot

Tutkija / opinnäytetyötekijä

Nimi: Chantal Tuominen

Sähköposti: chantal.tuominen@metropolia.fi

Tutkija / opinnäytetyötekijä

Nimi: Immi Ilomäki

Sähköposti: immi.ilomaki@metropolia.fi

Tutkimuksesta vastaa / opinnäytetyön ohjaaja

Titteli: Lehtori, YTT, sosiaalityöntekijä (YTM)

Nimi: Elina Savolainen

Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy / sosiaalialan koulutusohjelma, hyvinvoinnin osaamisalue

Sähköposti: elina.savolainen@metropolia.fi

Suostumuslomake

Tutkimuksen/opinnäytetyön nimi: Metropolia Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö (sosionomi tutkinto-ohjelma). Sosionomiopiskelijoiden kokemuksia työskentelystä lastensuojelun sijaishuollossa suhteessa opintojen tarjoamaan osaamiseen

Tutkimuksen/opinnäytetyön toteuttaja: Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomi tutkinto-ohjelman opiskelija Chantal Tuominen, sähköposti: chantal.tuominen@metropolia.fi; Immi Ilomäki sähköposti: immi.ilomaki@metropolia.fi. Opinnäytetyön ohjaajana Metropolia Ammattikorkeakoulusta toimii sosiaalialan tutkinto-ohjelman lehtori Elina Savolainen (YTT, sosiaalityöntekijä YTM), sähköposti: elina.savolainen@metropolia.fi, puhelin: +358 40 187 5070

Minua [osallistujan/tutkittavan nimi] on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tutkimukseen, joka tehdään osana alemman ammattikorkeakoulututkinnon tasoista Metropolia Ammattikorkeakoulun “*Millaisia kokemuksia sosionomiopiskelijoilla on sosionomin kompetenssien toteutumisesta lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä ja mitä on keskeisintä opettaa lastensuojelun kursseilla?*” -opinnäytetyötä. Opinnäytetyöhön liittyvässä tutkimuksessa tarkoituksena on selvittää sitä, miten opiskelijat kokevat osaamisensa ja kompetenssinsa lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä.

Olen saanut tutkimustiedotteen ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä tutkimuksen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot tutkimukseen mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua tutkimukseen liittyvään tietosuojaselosteeseen.

Minua ei ole painostettu osallistumaan tutkimukseen.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumukseni peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen.

Tutkimukseen liittyvien henkilötietojen käsittelyperusteena on suostumus. Vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni myös henkilötietojeni käsittelyyn. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni yllä kuvatulla tavalla.

_____, _____ . _____

Allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Alkuperäinen allekirjoitettu tutkittavan suostumus sekä kopio tutkimustiedotteesta liitteineen jäävät tutkijan arkistoon. Tutkimustiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan tutkittavalle

Teemahaastattelurunko

TUTKIMUSKYSYMYS

Millaisia kokemuksia sosionomiopiskelijoilla on sosionomin kompetenssien toteutumisesta lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä ja mitä on keskeisintä opettaa lastensuojelun kursseilla?

TEEMAHAASTATTELU KYSYMYKSET

ASIAKASTYÖ

Asiakkaan tarpeiden ymmärtäminen:

Mitkä asiat vaikuttavat asiakkaan tarpeiden ymmärtämiseen?

Millä keinoin lähestyt asiakkaiden tarpeiden ymmärtämistä työssäsi?

Käytätkö tiettyjä menetelmiä tai lähestymistapoja saadaksesi syvällisen käsityksen heidän tarpeistaan?

Empatia ja tunnetaitojen käyttö:

Millä keinoin ilmaiset empatiaa ja käytät tunnetaitoja asiakastyössäsi?

Miten empatia (ja tunnetaidot) näkyy asiakastyössä?

Oletko kohdannut haasteita asiakassuhteissa ja miten olet ylittänyt nämä haasteet?

Ratkaisukeskeisyys ja tukeminen:

Millä keinoin tuet asiakkaita löytämään ratkaisuja heidän haasteisiinsa?

Miten asiakasta voi tukea löytämään ratkaisuja haasteisiinsa?

Käytätkö millaisia strategioita rohkaistaksesi heitä ja auttaaksesi heitä voimaan paremmin?

Miten asiakasta voi rohkaista ja auttaa voimaan paremmin?

Asiakkaan osallisuus ja itsemääräämisoikeus:

Kuinka rohkaiset asiakkaiden osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta heidän omassa tilanteessaan?

Käytätkö tiettyjä keinoja, joilla varmistat, että he tuntevat olevansa aktiivisia osallistujia omassa hyvinvoinnissaan?

Mitkä asiat vaikuttavat asiakkaan osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutumiseen?

Miten asiakasta voi auttaa tuntemaan itsensä aktiiviseksi osallistujaksi omassa hyvinvoinnissaan?

Mitä asiakastyöstä on mielestäsi keskeisintä opettaa?

JÄRJESTELMÄOSAAMINEN

Järjestelmän ymmärtäminen:

Miten kuvailisit ymmärrystäsi sosiaalihuollon järjestelmistä ja rakenteista?

Miten nämä järjestelmät vaikuttavat asiakastyöhösi ja päätöksentekooosi?

Lainsäädännön ja sääntöjen tuntemus:

Kuinka hyvin tunnet sosiaalihuollon lainsäädännön ja säännöt?

Miten tämä tietämys vaikuttaa päätöksentekoon ja asiakastyöhön?

Yhteistyö organisaatioiden välillä:

Kuinka tehokkaasti koet työskenteleväsi eri organisaatioiden ja sidosryhmien kanssa?

Miten koet työskentelyn eri organisaatioiden ja sidosryhmien kanssa? Voit nimetä keskeisiä/ sinulle tuttuja sidosryhmiä.

Millaisia haasteita kohtaat tässä yhteistyössä ja miten niitä ratkaiset?

Dokumentointitaidot ja raportointi:

Miten hyvin hallitset dokumentointiin ja raportointiin liittyvät taidot?

Kuinka varmistat tietojen oikeellisuuden ja asianmukaisen raportoinnin?

Järjestelmän kehittäminen:

Osallistutko tai edistätkö työtapojen tai toimintojen parantamista ja kehittämistä sosiaalihuollossa? Miten?

Onko sinulla ehdotuksia tai toimenpiteitä, joita näet tarpeellisina nykyisten järjestelmien parantamiseksi?

Mitä palvelujärjestelmästä on mielestäsi keskeisintä opettaa?

ETIIKKA

Eettinen päätöksenteko ja reflektio:

Miten reflektoit omia eettisiä päätöksiäsi ja toimintaasi sijaishuollon kontekstissa?

Miten etiikka ohjaa päätöksentekoasi ja toimintaasi sijaishuollossa? Miten reflektoit ammattietiikkaasi?

Osaatko muuttaa ja sopeuttamaan toimintaasi eettisten periaatteiden mukaisesti?

Asiakkaan oikeudet ja itsemääräämisoikeus:

Osaatko varmistaa, että asiakkaan oikeudet ja itsemääräämisoikeus säilyvät sijaishuollon ympäristössä?

Miten voi käytännössä varmistaa, että asiakkaan oikeudet ja itsemääräämisoikeus säilyvät sijaishuollon ympäristössä?

Käytätkö tietynlaisia toimenpiteitä ja strategioita näiden tukemiseksi?

Eettiset haasteet:

Millaisia ovat eettiset haasteet työssäsi?

Koetko osaavasi kohdata työhösi liittyvät eettiset haasteet?

Millä tavoin käsittelet näitä haasteita ja päätöksentekoa niiden suhteen?

Luottamuksellisuus ja tietosuojaja:

Osaatko käsitellä luottamuksellisuuteen ja tietosuojaan liittyviä asiakastietoja työssäsi?

Millä keinoin varmistat, että asiakastiedot pysyvät luottamuksellisina ja suojattuina?

Millaisissa tilanteissa luottamuksellisuus tai tietosuoja on ollut koetuksella? Miten toimit silloin?

Mitä etiikasta on mielestäsi keskeisintä opettaa sosionomin tutkinnossa?

